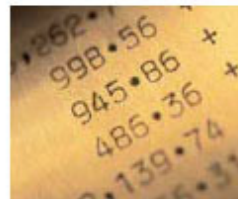

**DANSK
ERHVERV**

**JANUAR
2009**

Økonomisk prognose

Forord

Efter tre gyldne år med højkonjunktur i perioden 2004-2006 blinker nøgletallene for den danske økonomi nu rødt. 2008 markerede en skillevej for udviklingen med overraskende svage nøgletal, og Dansk Erhverv forventer, at Danmark vil glide i reel recession i 2009. Selvom de toneangivende indikatorer længe har peget pilene nedad, har recessionen ikke været så ligetil at placere i privatøkonomien. De danske familier har gennem lang tid oplevet stigninger i deres realindkomst samtidig med at en historisk lav ledighed har sikret dem tryghed i tilværelsen. Forbrugerefterspørgslen har derfor været bemærkelsesværdig høj langt hen af vejen, og har sikret en fortsat fornuftig udvikling i detailomsætningen. Dette betyder, at selvom den danske økonomi står til en hård opbremsning i 2009, sker det fra et usædvanligt gunstigt udgangspunkt. Til trods for at finanskrisens samlede realøkonomiske regning endnu er uvist, forventer Dansk Erhverv, at recessionen vil være forholdsvis kortvarig som følge af forbedring i de internationale konjunkturer, og at BNP-væksten igen vil være positiv i 2010.

Den demografiske udvikling stiller Danmark over for en række nye udfordringer i de kommende år. Dansk Erhverv forventer, at vi frem til 2012 vil se en strukturel betinget afgang fra arbejdsmarkedet på ca. 100.000. Skatte- og arbejdsmarkedsreformer, der kan stimulere udbuddet af arbejdskraft er helt central for at sikre, at Danmark kan leve op til sit vækstpotentiale i fremtiden.

I tråd med den økonomiske udvikling forventer Dansk Erhvervs medlemmer en væsentlig nedgang i deres omsætning i 2009 efter at have oplevet en fornuftig afslutning på 2008. Det er glædeligt, at medlemmerne har forventninger om et faldende kapacitetspres i de kommende år, da dette kan hjælpe til at slippe det ellers stramme greb om det danske arbejdsmarked.

Jens Brendstrup
Politisk Økonomisk Direktør

Politisk Økonomisk afdeling

Politisk Økonomisk afdeling har ansvaret for Dansk Erhvervs økonomiske analyser, prognoser og rapporter om dansk og international økonomi. Afdelingen har endvidere ansvaret for – i samarbejde med direktionen – at formulere og tilrettelægge Dansk Erhvervs erhvervs politik.

En vigtig del af afdelingens arbejde består i at opretholde en løbende dialog med politikere, andre organisationer og pressen – sidstnævnte i samarbejde med Dansk Erhvervs kommunikationsafdeling. Når regeringen sender et lovforslag i høring, er det ofte Politisk Økonomisk afdeling, der udarbejder et svar med Dansk Erhvervs synspunkter. Hertil kommer, at afdelingen tilrettelægger og gennemfører de medlemsundersøgelser, som Dansk Erhverv løbende gennemfører.

Redaktionen afsluttede rapporten d. 9. januar 2009.

Redaktion:

Direktør Jens Brendstrup

Sune Vedel Kok

Ascha Lychett Pedersen

INDHOLD

1.	<u>SAMMENFATNING PROGNOSE</u>	<u>5</u>
1.1.	Dansk økonomi glider i recession	5
2.	<u>AKTUEL ØKONOMISK SITUATION</u>	<u>7</u>
3.	<u>INDENLANDSK PROGNOSE</u>	<u>12</u>
3.1.	Privatforbrug	12
3.2.	Renten	15
3.3.	Boligmarkedet	16
3.4.	Beskæftigelse og ledighed	17
3.5.	Inflation	20
3.6.	Investeringer	21
3.7.	Eksport og import	22
3.8.	Betalingsbalancen	26
3.9.	Konkurrenceevne	28
4.	<u>MEDLEMSUNDERSØGELSEN</u>	<u>31</u>
4.1	Konjunkturbarometer	32
4.2	Medlemsundersøgelsen	33
4.3	Tema: Skatte- og arbejdsmarkedspolitik	35
5.	<u>INTERNATIONAL PROGNOSE.....</u>	<u>40</u>
5.1	Tyskland	41
5.2.	Sverige	45
5.3	Storbritannien	48
5.4	Norge	51
5.5	USA.....	54

1. Sammenfatning prognose

1.1. Dansk økonomi glider i recession

*Nøgletallene
blinker rødt*

Efter tre gyldne år med højkonjunktur i perioden 2004-2006 blinker nøgletallene for den danske økonomi nu rødt. Mens massive ordreophobninger sikrede en fortsat høj aktivitet i 2007, markerede det foregående år en skillevej for økonomien. I juli måned blev Danmark, som det første land i Europa, erklæret for at være i teknisk recession efter to kvartaler med negativ vækst. Dansk Erhverv forventer en markant lavere vækstrate i dansk økonomi de næste år på hhv. -0,3 procent i 2009 og 0,4 pct. i 2010. Vækstskønnet for 2009 er blevet nedjusteret væsentligt bl.a. som følge af en overraskende svag udvikling i de seneste nationalregnskabstal. Hermed har dansk økonomi bevæget sig ind i en reel recession, som forventes at få realøkonomiske effekter for både virksomheder og forbrugere.

*Kortvarig
recession*

Selvom den danske økonomi vil ramme bunden hårdere end hidtil antaget i 2009, forventes det, at recessionen kan blive relativ kortvarig eftersom nedgangen sker ud fra et særdeles gunstigt realøkonomisk udgangspunkt og væksten bl.a. vil stimuleres af de internationale konjunkturer, som ifølge OECD atter vil være positive i 2010.

Tabel 1.1: Nøgletal, år

Realvækst i procent	2007	2008	2009	2010
BNP	1,6	0,3	-0,3	0,4
Import	2,8	3,8	0,7	1,4
Eksport	2,2	3,1	1,6	2,8
Privat forbrug	2,4	1,2	0,3	0,4
Offentligt forbrug	1,3	3,1	0,6	1,7
Investeringer	3,1	-1,9	-3,3	-1,4
Lagerændringer ¹	0,1	-0,2	-0,1	-0,3
Ledighed (1000)	77,8	50,1	94,0	105,0
Inflation	1,7	3,3	1,8	2,4
Betalingsbalance (mia.)	12,0	30,3	28,0	28,0
1) I procent af BNP				
Anm.: Væksten er i sæsonkorrigerede, kædede værdier og i forhold til foregående år				
Kilde: Danmarks Statistik og Dansk Erhvervs egne skøn				

Vækstmotorerne er gået i stå

Nedgangen i BNP-væksten skyldes især, at dansk økonomi helt store vækstmotorer, privatforbruget og investeringerne, er gearret væsentligt ned. Det forventes, at privatforbruget vil figurere på et niveau omkring 0,3-0,4 procent i de kommende år. Selvom nybyggeriet er gået i stå vil den faldende rente samt fortsat stigende realløn medføre stigende boligefterspørgsel fra 2010. Investeringerne, som er stærkt påvirket af de danske pengeinstitutters lave niveau af lånebevillinger, vil fortsætte deres kurs nedad og blive negativ i begge år. Den massive mangel på arbejdskraft har desuden bevirket, at produktionspotentialet ikke er blevet udnyttet til fulde, hvilket har virket afdæmpende på BNP-væksten. Samtidig med, at den økonomiske afmatning baner sig frem, vil den demografiske udvikling lægge et yderligere pres på økonomiens vækstmuligheder.

Lavere eksportvækst forude

Dansk Erhverv forventer, at væksten i den danske eksport vil ende på ca. 1,6 og 2,8 procent i hhv. 2009 og 2010. Den finansielle krise repræsenterer den største økonomiske udfordring for verdensøkonomien siden oliekriserne i 70'erne. Blandt Danmarks store eksportlande er der i 2009 udsigt til negativ vækst i USA, Tyskland og Euro-zonen som helhed. De danske markedsandele er desuden skrumpet ind over den seneste årrække, da virksomhederne ikke har haft kapacitet til at efterkomme efterspørgslen fra udlandet. Den lave indenlandske efterspørgsel vil desuden medvirke til, at eksportvæksten for første gang siden 2003 er højere end væksten i importen, hvilket vil bidrage positivt til handelsbalancen.

Scenariet er fremsat ud fra antagelsen om, at vi fremover fortsat vil se en lav oliepris samt lave eller direkte faldende fødevarerpriser. Det antages desuden, at de forestående skattelettelser får moderat betydning – og i hvert fald ikke kan modvirke de negative effekter, der kanaliseres fra boligmarkedet og over i familiernes reale økonomi.

94.000 arbejdsløse i 2009

Den lavere aktivitet er nu slået igennem på ledighedstallene, som efter at have stået stille siden oktober måned, er steget til 1,9 procent af arbejdsstyrken. Udviklingen stemmer overens med Dansk Erhvervs seneste prognose, hvor ledigheden forventedes at nå bunden hen over sommeren. Det forventes, at den gennemsnitlige årlige arbejdsløshed i 2009 vil ende på 94.000 personer. Hvis udviklingen fortsætter i samme retning vil ledigheden formentlig passere 100.000 personer med fortsat pil opad i løbet af efteråret 2009 og mindst nå 105.000 personer i 2010. Den demografiske udvikling resulterer desuden i en faldende arbejdsstyrke, og Dansk Erhverv forventer, at omkring 100.000 personer vil

forlade arbejdsmarkedet frem til 2012. Denne udvikling forventes at holde hånden under ledighedsudviklingen i de kommende år.

*Dansk Erhvervs
medlemmer
forventer fald i
2009*

I tråd med den økonomiske udvikling forventer Dansk Erhvervs medlemmer en væsentlig nedgang i deres omsætning i 2009 efter at have oplevet en fornuftig afslutning på 2008. Hovedparten af medlemsvirksomhederne har forventninger om et faldende kapacitetspres i de kommende år, hvilket kan hjælpe til at slippe det ellers stramme greb om det danske arbejdsmarked. Det vurderes, at den afkøling af arbejdsmarkedet, der følger i kølvandet på den økonomiske afmatning, trods alt er positiv ovenpå de sidste par overophedede år.

*Lempelse af
finanspolitikken
nødvendig*

Den økonomiske afdæmpning nødvendiggør en lempelse af finanspolitikken, til stimulering af økonomien. Økonomien skal stimuleres ved en målrettet og fokuseret finanspolitik. Finanspolitikken skal dels tage højde for den nuværende konjunktursituation, dels understøtte langsigtede strukturelle forbedringer, der forbedrer virksomhedernes konkurrenceevne både i forhold til den nuværende situation, samt opnå et bedre udgangspunkt for virksomhederne ved næste konjunkturopsving. Derudover vurderes det, at den politiske hovedfokus i de kommende år skal placeres på fastholdelse af befolkningen på arbejdsmarkedet. Til trods for at fleksibiliteten på arbejdsmarkedet er højere end nogensinde før, vil den demografiske udfordring kræve skatte- og arbejdsmarkedsreformer, der kan hjælpe til at øge arbejdsudbuddet og produktiviteten.

2. Aktuel økonomisk situation

Uro på den globale scene

*Redningspakke
til amerikansk
økonomi*

Den allestilstedeværende finanskriser repræsenterer den største økonomiske udfordring for verdensøkonomien siden 70'ernes oliekriser. USA, som er ophavsland til kreditkrisen, har fået slået benene væk under sig og er gået i recession. Væksten i landets forventes således at falde til -0,9 procent i år. På trods af den høje konkurrenceevne, som følge af en fortsat historisk lav dollarkurs, hersker der ingen tvivl om, hvor den amerikanske økonomi er på vej hen. Tiden vil vise om den foreslåede økonomiske redningspakke fra den snarligt tiltrædende præsident Barack Obama, vil kunne forhindre økonomien i at sidde fast i en mangeårig recession. Således lover Obama en ny kurs for USA's økonomi samt

strammere regler for det finansielle system.

I Asien varierer økonomiernes eksponering over for kredittkrisen og den globale økonomiske afmatning. I blandt andet Japan og Kina anses bankerne for at være mindre sårbare end banker i USA og Europa. Vækstforventningerne er blevet nedtonet markant i begge økonomier, hvilket især er drevet af en aftagende eksportvækst.

Det vurderes, at den finansielle krise i den grad har forstærket den internationale økonomiske afmatning og vil lægge en mærkbar dæmper på vækstraterne i de kommende år. Ustabiliteten på de globale finansielle markeder har hæmmet investeringerne, eftersom pengeinstitutterne er begyndt at hæve udlånsrenterne og begrænse lånebevillingerne. Afmatningen i den globale efterspørgsel påvirkes desuden signifikant af faldet i aktiekurserne og boligpriserne samt lavere forbrugertillid.

Tabel 2.1: Realvækst i procent

	2008	2009	2010	2011
Tyskland	1,5	-0,5	0,5	1,6
Sverige	1,0	0,2	2,0	2,6
Storbritannien	1,0	-1,0	0,6	2,0
USA	1,5	-0,9	1,2	2,5
Norge	2,0	1,0	1,1	2,5
Eurozonen	1,1	-0,5	1,2	1,9

Anm.: I procent af BNP.
Kilde: DØR, OECD egne skøn, der bl.a. er baseret på Dansk Erhvervs medlemsundersøgelse.

Recession i Europa

Flere af verdens største økonomier har deres valutaer hægtet op mod den amerikanske dollar, og euroområdet konkurrenceevne er af denne grund blevet presset betydeligt gennem det forløbne år. Det seneste halvårs forværring af de økonomiske udsigter har fået Den Europæiske Centralbanks (ECB) til at foretage rentesænkninger ned til et niveau på 3,25 procent. Forventningerne til væksten i Euroområdet er blevet nedjusteret betydeligt, og i 2009 vurderer Dansk Erhverv, at vi vil se en vækst på 1,2 procent. Dette er en bedring efter et år med reel recession i Eurozonen. Med udsigt til fortsat lave vækstrater, afdæmpede inflationsforventninger og ingen foreløbig forventning om ro på de finansielle markeder, er der lagt på til yderligere rentesænkninger i det kommende år. Den

rentepolitiske løsninger har imidlertid kun kortvarende effekter, og der er behov for markante strukturelle reformer, såfremt Europa skal have råd til at nyde samme velfærdsniveau som hidtil. Også Danmark, hvis økonomiske samkvem med eurolandene er stort, vil blive tvunget til at handle for at undgå at blive kastet ud i dyb økonomisk nedtur.

Lave europæiske tillidsindekser

Den internationale kreditkrise har sat sine spor i de europæiske investorers tillid. Usikkerheden er i færd med at sprede sig til de europæiske lånevirkksomheder med forskellig hastighed, og denne udvikling vil alt andet lige påvirke såvel virksomheder som husholdninger. Således er de europæiske tillidsindekser styrtdyrket efter en længere periode med skyhøje forventninger. Den tyske eksport, som gennem længere tid har været vækstmotor i både den tyske og europæiske økonomi, er faldet markant. Således fremgår det af tabel 2.1, hvorledes væksten i den tyske økonomi går hånd i hånd med Eurozonen og sluttede med en vækst på -0,5 procent i 2008. Dansk Erhverv forventer imidlertid ikke, at den tyske økonomi vil komme sig lige så hurtigt Eurozonen. Dansk Erhverv forventer, at den tyske vækstrate vil ligge i nærheden af 0,5 procent i 2009.

Redningspakker til de europæiske økonomier

Danmark samt de andre nordiske lande var under kreditkrisens første måneder i Europa relativt upåvirket af krisens strømninger. Udviklingen har imidlertid nået landene og rækken af banker med likviditetsproblemer har været stødt stigende. Fælles for de nordiske lande og det resterende Europa er de mange forsøg på at udforme økonomiske redningspakker. Overordnet set bygger redningspakkerne på en kombination af statsgarantier og tilførsel af statslig kapital til banksektoren, og succesen varierer meget mellem de forskellige lande.

Den danske pakke

Den danske regerings hjælpepakke til banksektoren indbefatter ubegrænsede garantier, så både bankkunder, virksomheder og finansielle långivere kan være sikre på at få alle deres penge udbetalt ved et evt. bankkrak. Det er et af de elementer, der gør at pakken er blevet fremhævet som et forbillede af EU Kommissionen for andre europæiske lande. Til trods for at 133 pengeinstitutioner, svarende til en markedsandel på ca. 99 procent af de samlede indlån, har tilmeldt sig den statsgarantiordningen, er flere institutioner alligevel kommet under pres.

Vækstudsigter for de danske eksportører

Dansk eksport godt rustet

De forgangne år med lav økonomisk vækst i Tyskland har tvunget de danske virksomheder til at søge nye græsgrange. Der har derudover været skift i Danmarks

markedsandele i flere af de nærmeste aftagerlande. Truslen for fremtidige lavere markedsandele hviler bl.a. på konkurrencen fra de nye østeuropæiske medlemslande samt de danske eksportvirksomheders evne til at efterkomme den udenlandske efterspørgsel, som ifølge OECD forventes at stige igen i 2010. Dansk Erhverv vurderer imidlertid, at virksomhederne er opgaven voksen, og at der er gode udsigter for dansk eksport.

De fem største aftagere af danske varer er Tyskland, USA, Storbritannien, Sverige og Norge, og især eksporten til de to sidstnævnte steg i 2007-2008. De fem lande aftager tilsammen godt halvdelen af den danske vareeksport. Vækstraterne i disse økonomier har selvsagt stor betydning for dansk vareeksport, der forventes at stige med 2,1 procent i 2008.

Tabel 2.2: Kvartalsvise nøgletal¹				
	2007		2008	
Realvækst i procent	Q4	Q1	Q2	Q3
BNP	1,84	-0,72	0,64	-1,34
Import	0,36	2,26	4,34	3,33
Eksport	0,27	0,83	3,98	1,34
Privat forbrug	1,67	1,15	1,00	0,19
Offentligt forbrug	0,43	0,02	0,14	0,30
Investeringer	0,79	-0,72	-0,23	0,11
Lager-ændringer¹	-0,83	0,11	-0,19	-0,16
1) I procent af BNP				
Anm.: Væksten er i sæsonkorrigerede værdier og i forhold til året før				
Kilde: Danmarks Statistik				

*Lavere
forbrugsvækst i
2009-2010*

Svag vækst i privatforbruget

De seneste års opsving har i høj grad været forbrugsdrevet, og en af hovedårsagerne til den lavere BNP vækst skal da også findes i den lavere vækst i privatforbruget. Ifølge de seneste nationalregnskabstal var der tale om en nedgang i forbrugsvæksten på 0,19 procent i tredje kvartal af 2008, jf. figur 2.2. Privatforbruget er særligt påvirket af udviklingen på boligmarkedet, der har mindsket boligejernes formue. Dette har sammen med bankernes skærpede lånekrav og stigende udlånsrenter skabt stor usikkerhed blandt forbrugerne. På baggrund heraf vurderer Dansk Erhverv, at forbrugsvæksten i 2009 og 2010 vil ende på hhv. 0,3 og 0,4 procent. Selvom skattelettelse vil understøtte forbruget i

de kommende år, vil de høje renter, faldende boligpriser og dalende beskæftigelse føre til lave vækstrater i forbruget. Dette afspejler sig i forbrugertilliden, som befinder sig på et historisk lavt niveau.

Positivt bidrag fra nettoeksporten

Den positive effekt af mindre forbrugsiver

Den lavere aktivitet skader altså væksten i privatforbruget, men der er også positive effekter af den lavere forbrugslyst. De sidste par år har vi oplevet enormt høje vækstrater i importen, hvilket langsomt har eroderet Danmarks overskud på handelsbalancen. Det har betydet, at vækstbidraget fra nettoeksporten har været negativt de sidste år, i 2006 med så meget som 1,6 pct. Den lavere efterspørgselsvækst og dermed lavere importvækst betyder i år, at det negative vækstbidrag mindskes betydeligt, hvilket er positiv for den samlede vækst.

Kreditstramninger hæmmer investeringerne

Investeringsiveren falmer

Efter flere års stærk vækst i bruttoinvesteringerne forventer Dansk Erhverv, at vi i 2008 og 2009 vil opleve markant lavere vækstrater end tidligere. Udviklingen skal især forklares med, at kreditstramninger og lave aktiekurer har gjort det sværere for virksomhederne at finansiere nyinvesteringer. Erhvervsinvesteringerne forventes derfor at falde i de kommende år. Situationen på kreditmarkedet vil sammen med den generelle økonomiske usikkerhed også forårsage yderligere fald i boliginvesteringerne, som ifølge de seneste nationalregnskabstal faldt med 4 procent i de tre første kvartaler af 2008.

Negative vækstrater i investeringer

Vækstbidraget fra investeringerne forventes at falde betydeligt inden for de næste par år, og Dansk Erhverv forventer en nedgang i investeringerne på -3,3 og -1,4 procent i hhv. 2008 og 2009. Samlet vurderes det, at den stigende rente, den internationale kreditkrise og de mindre gunstige omsætningsforhold på de danske eksportmarkeder er ansvarlig for den markant afdæmpede investeringsaktivitet.

Overraskende opbremsning i økonomien

Nedjustering af vækstskøn

De seneste nationalregnskabstal har løftet sløret for en overraskende brat opbremsning i den danske økonomi, og Dansk Erhverv har derfor måttet nedjustere tidligere vækstskøn for 2008 og 2009. Således revideres forventningerne til BNP-væksten i de to år fra hhv. 1,0 og 0,8 procent til 0,3 og -0,3 procent. Den markante nedjustering skyldes, at finanskrisens konsekvenser er værre og mere omfattende end hidtil antaget, og at væksten på de globale markeder er blevet forværret.

3. Indenlandsk prognose

3.1. Privatforbrug

Udsigt til lav forbrugsvækst

Afdæmpning af indenlandsk efterspørgsel

Dansk økonomi har udvist imponerende vækstrater i perioden 2004-2006 og har gennem de to sidste år trods den trendmæssige udvikling. Således voksede det private forbrug sidste år med 2,4 procent efter tre år med vækst over 3,5 procent. Luften er nu sivet ud af forbrugsboblen, og væksten i det kvartalsvise forbrug var på -0,3 procent gennem 2008. Til trods for forventninger om et fornuftigt julesalg, er detailomsætningen faldet med 5,2 procent i 3. kvartal i forhold til kvartalet før. Samtidig faldt bilsalget med mere end 5 procent, og antallet af nyregistrerede køretøjer er faldet gennem hele tredje kvartal. Dansk Erhverv forventer, at væksten i fjerde kvartal ligeledes vil være negativ.

Trods stigning i rådighedsbeløb

Forbrugsvæksten er helt centralt for den økonomiske udvikling, og det er derfor afgørende, hvordan forbrugerne reagerer på de forandrende økonomiske forhold. Trods udsigterne til fremgang i de danske familiers rådighedsbeløb i 2009, forventes det, at den tiltagende økonomiske usikkerhed, de faldende aktie- og boligformuer samt den stigende ledighed vil resultere i en markant afdæmpning af privatforbruget i 2009 og 2010. En forklaringsfaktor på den lavere vækst i forbruget i de kommende år er blandt andet, at boligpriserne skønnes at falde yderligere. Udviklingen vil udhule friværdierne, hvilket sammen med de høje renter og stramme kreditvilkår vil virke afdæmpende på det lånefinansierede forbrug.

...vil forbruget afdæmpes i 2009-2010

2006	2,4
2007	1,2
2008	0,3
2009	0,4
Kilde: Danmarks Statistik og egne skøn, der bl.a. er baseret på Dansk Erhverv medlemsundersøgelse	

Skattelettelser får moderat

I den modsatte retning trækker effekterne af lavere inflation, høje lønstigninger og de forestående skattelettelser. Det antages dog, at skattelettelserne får moderat

betydning

betydning – og i hvert fald ikke kan modvirke de negative formueeffekter, der kanaliseres fra boligmarkedet og over i familiernes reale økonomi. Endelig vil det konstante afløb fra arbejdsmarkedet, som følger af den demografiske udvikling, virke balancerende på det faldende antal arbejdspladser. Denne udvikling forventes at holde hånden under beskæftigelsen og dermed til en vis grad forbrugsvæksten.

Et godt udgangspunkt

*Høj
forbrugsvækst
mellem 2004 og
2006*

De seneste års høje forbrugsvækst er på den ene side blevet båret frem af stigninger i reallønnen som konsekvens af det spektakulære forhold mellem lav ledighed og inflation samt høj beskæftigelse. På den anden side har der været tale om gevaldige formuestigninger, idet mange boligejeres friværdi er steget pga. massive stigninger i boligpriserne gennem de sidste 13 år. Derudover har en lempelig finanspolitik, en lav rente samt nye lånemuligheder virket stimulerende på forbruget.

*Lav ledighed
har understøttet
forbruget*

Den uafbrudt faldende ledighed har været med til at understøtte forbruget, fordi det giver de danske husholdninger mere tryghed og flere penge til forbrug. Der er klare tegn på, at det stramme arbejdsmarked og opsvinget har været med til at øge arbejdsstyrken ved at få flere af de svagere grupper i arbejde.

Selvom der er udsigt til, at det private forbrug vil blive drevet ned i det kommende år, er de fleste danske familier altså klædt godt på til en periode med lavere vækst. Det skal dog ikke udelukkes, at forbrugsafdæmpningen vil være kraftigere end denne prognose antager, eftersom boligmarkedet repræsenterer en væsentlig usikkerhedsfaktor, og pessimismen blandt forbrugerne kan gå hen og 'sætte sig'.

Usikre forbrugere

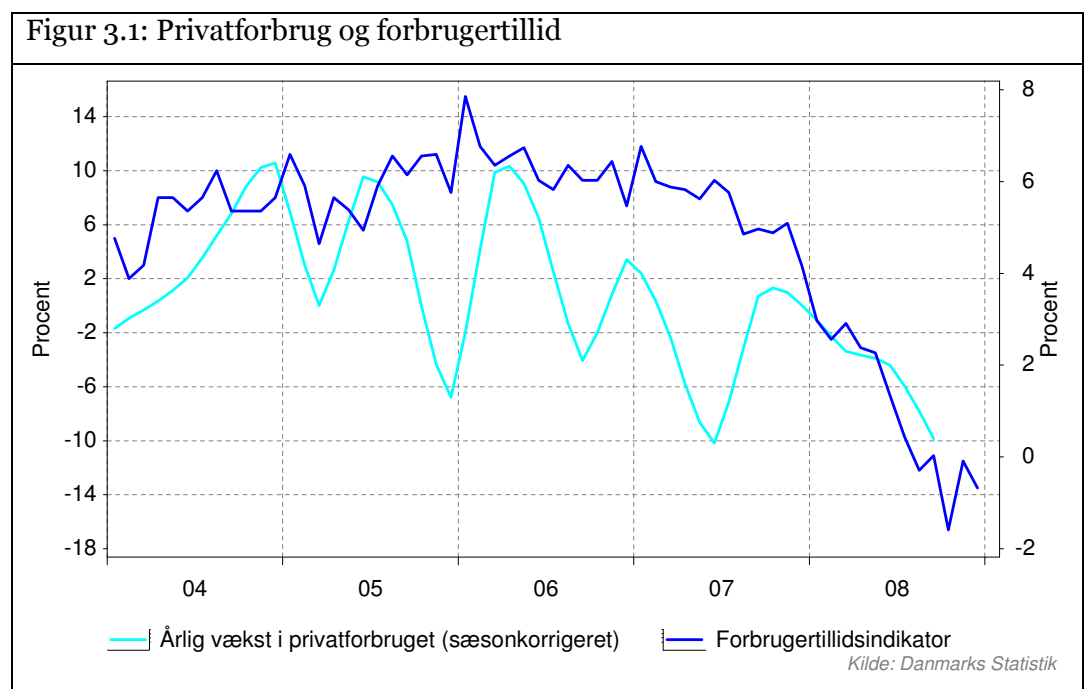
*Laveste
forbrugertillid
siden 1980'erne*

De danske forbrugeres forventningsdannelse har en afgørende betydning for den økonomiske udvikling, hvilket bl.a. tydeligt er kommet til udtryk i forbrugerforventningerne gennem det sidste år. Som det fremgår af figur 3.1, er de negative forbrugerforventninger gennem det sidste år kommet udviklingen i privatforbruget i forkøbet et godt stykke af vejen. Forbrugerne har traditionelt set bagudrettede forventninger, hvilket bygger på det udgangspunkt, at de som aktører i økonomien ønsker at udnytte den tilgængelige viden bedst muligt. Men da fremtiden notorisk er ukendt, vil konkret foreliggende historiske forhold være af stor betydning, når der skal træffes rationelle men subjektive beslutninger.

Dette forhold gør sig specielt gældende for den inflatoriske udvikling og er desuden et vigtigt makroøkonomisk redskab, eftersom en troværdig annonceret økonomisk politik kan have effekt endnu før den er iværksat.

... men familierne stadig optimistiske

Forbrugertillidsindikatoren er på det laveste niveau siden slutningen af 1980'erne. Årsagen hertil er, at befolkningen vurderer såvel den aktuelle som den fremtidige økonomiske situation for Danmark dårligere. Sammenlignet med for et år siden er vurderingen af den aktuelle situation negativ, jf. figur 3.1. Til gengæld er familiernes vurdering af deres egen økonomiske situation i dag og om et år fortsat på et positivt niveau. Dette afspejler det faktum, at danskerne fortsat nyder godt af reallønsstigninger og en lav ledighed.

Forbrugerne er ikke national-økonomer

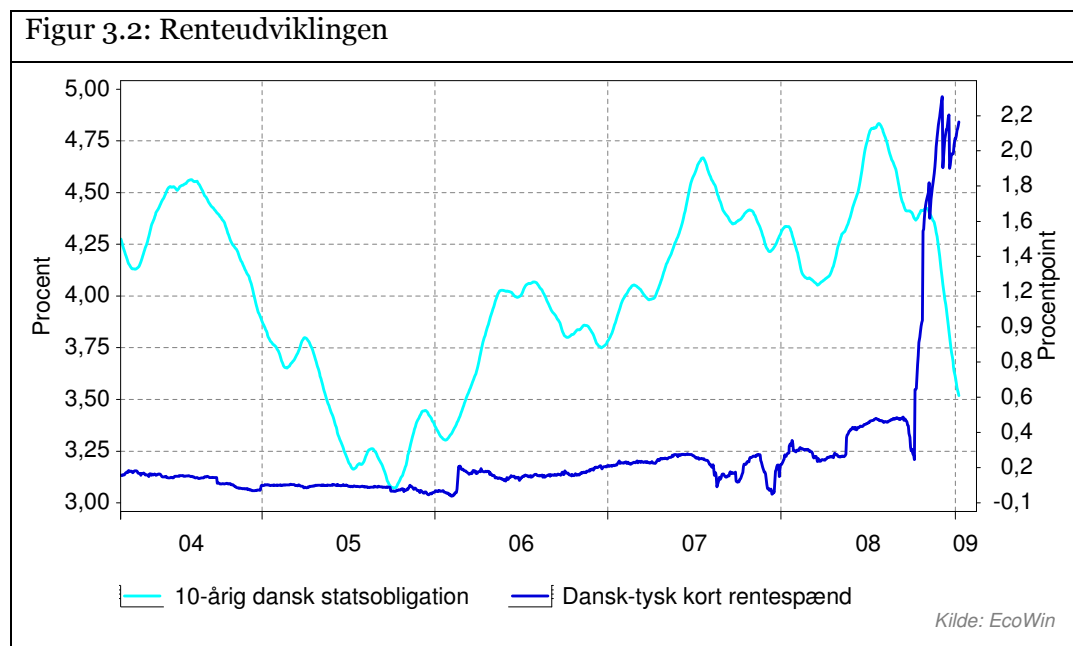
At forbrugerne vurderer landets samlede økonomiske situation som værende betydelig mere negativ end deres private situation skyldes, at forbrugerne ikke som sådan har den fornødne viden til at kunne vurdere de mange ofte modsatrettede tendenser i samfundsøkonomien. Især medierne vil have en uomgæelig indflydelse på forventningsdannelsen. En kontinuert strøm af overskrifter med den samme ordlyd vil derfor alt andet lige påvirke forbrugerforventningerne. Forbrugertillidsindikatoren, som er en sammensat indikator over danskernes forventninger til deres egen og Danmarks økonomi, har således været stærkt aftagende siden begyndelsen af 2007, hvor de fleste fejlagtigt vurderede, at økonomien allerede da var på retur.

3.2. Renten

Renten i frit fald

Internationale rentefald

Som modværge over for urolighederne på de finansielle markeder, har den amerikanske centralbank, FED, flere gange måttet sænke den toneangivende rente mærkbart, og senest i december måned blev renten sænket til et rekordlavt niveau interval på 0-0,25 procent. Rentenedsættelsen er et forsøg på at sætte gang i en stabil økonomisk vækst og bevare prisstabilitet. Endnu mere aggressive rentenedsættelser er set i både Sverige og i Storbritannien over de seneste måneder. Da inflationsfrygten er faldet gennem det sidste kvartal, valgte ECB at følge efter med en historisk rentesækning på 0,75 procentpoint til 2,5 procent. Dansk Erhverv forventer, at yderligere rentesækninger vil følge i 2009 og udelukker ikke, at ECB kan tænkes at sænke renten til under det historiske lavpunkt på 2 procent.

Øget rentespænd

Udviklingen er positiv, eftersom ECB's toneangivende rente er en bestemmende faktor for privatforbruget og investeringerne i det private erhvervsliv. Som det fremgår af figur 3.2 er afvigelsen i rentespændet mellem ECB og Nationalbanken øget markant i de sidste måneder af 2008. Siden oktober måned har rentespændet ligget på 1,75 procentpoint, hvilket er mærkbart højere end de normalt knap 0,2 procentpoint. Årsagen til det øgede rentespænd skyldes, at udstrømning af valuta fra Danmark har lagt pres på den danske krone. For at undgå yderligere dræn af valutareserven har Nationalbanken af flere omgange været nødsaget til at hæve den pengepolitiske rente, men senest fulgte Nationalbanken i hælene på ECB's

Dansk Erhverv forventer flere rentefald i 2009

rentesænkning, hvilken kan tages som et tegn på, at presset på kronen ikke er øget den sidste tid.

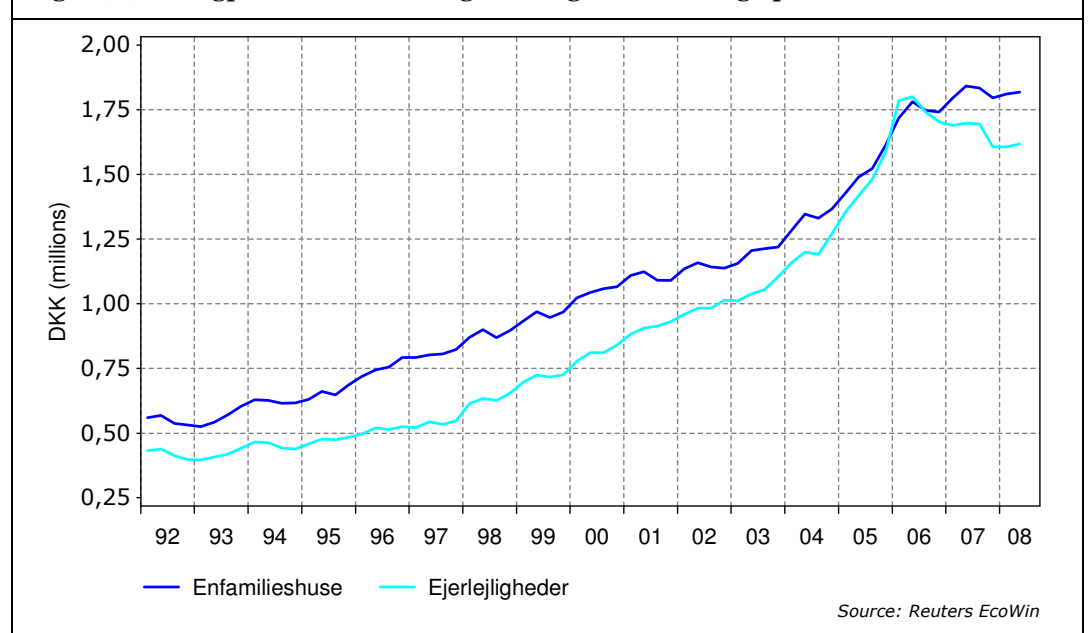
3.3. Boligmarkedet

Udmattet boligmarked

Boligsalg faldet med 16,3 pct.

Efter mere end 13 års medvind – med en stigning i priserne på over 80 procent alene i perioden 2000-2007 - toppede boligpriserne i løbet af 2007. Siden da er boligmarkedet imidlertid gået i stå. Ifølge de nyeste tal fra Danmarks Statistik faldt antallet af boligsalg i almindelig fri handel med hele 16,3 procent i andet kvartal 2008 sammenlignet med samme kvartal året før. Salget af ejerlejligheder faldt med 18 procent og salget af enfamiliehuse med 8,9 procent. Det er ikke overraskende, da det er de boligtyper, hvor priserne er steget mest de sidste år. At boligmarkedet er præget af færre handler har en direkte effekt på priserne for ejerboliger. Tal fra Danmarks Statistik viser et fald i boligpriserne for både ejerlejligheder og enfamiliehuse i andet kvartal 2008. Sammenlignet med samme kvartal sidste år har der været tale om et prisfald på hhv. 8,5 og 2,7. Udviklingen på boligmarkedet er en konsekvens af strammere lånekrav, højere renter og den generelle økonomiske afmatning, hvorfor det også forventes, at 2009 vil være karakteriseret af yderligere prisfald.

Figur 3.3: Boligpriserne (udviklingen i de gennemsnitlige priser)

*Stigning i
udbud og
længere
liggetider*

En markant stigning i udbuddet af boliger og længere liggetider har været tendenserne på det danske boligmarked inden for de sidste mange måneder, hvilket har haft en negativ indvirkning på privatforbruget. Realkreditrådets månedlige boligudbudsstatistik fra november måned viser, at antallet af udbudte af parcel-, række- og fritidshuse er steget med ca. 27 procent siden sidste år, mens der derimod er 10 procent færre udbudte ejerlejligheder end sidste år. Udbuddet af parcel- og rækkehuse er det største siden statistikken første gang blev udarbejdet i 2004. Kombinationen af det stigende udbud og det lave boligsalg har bevirket, at liggetiderne for alle boligtyper markant længere end sidste år.

*Stigende bolig-
efterspørgsel i
2010*

Udviklingen på boligmarkedet har stor indflydelse på det private forbrug, men effekterne forventes ikke at slå fuldt igennem pga. den stærke vækst i realløn og beskæftigelse. Selvom nybyggeriet på nuværende tidspunkt er gået helt i stå, vil den faldende rente samt stigende realløn medføre stigende boligefterspørgsel fra 2010.

3.4. Beskæftigelse og ledighed

Ledighedsboblen braste

De danske ledighedstal er ufortrødent droslet ned gennem den seneste årrække og gør, at Danmark i juli måned oplevede en historisk lav ledighed på blot 44.000 fuldtidspersoner, svarende til 1,6 procent af arbejdsstyrken. Lavere ledighed er ikke set i Danmark. Samtidig er både arbejdsstyrke og gennemsnitlig arbejdstid steget betydeligt.

*Presset på
arbejds-
markedet
aftager*

Efterhånden som afmatningen får i den danske økonomi, vil balancen mellem produktion og efterspørgsel genfindes, hvorved presset på arbejdsmarkedet langsomt aftager. I overensstemmelse med Dansk Erhvervs seneste prognose ramte ledigheden bunden over sommeren, og efter tre måneders stilstand vendte ledighedstallene omsider pilen opad i oktober måned. Dermed er ledigheden nu på 1,9 procent af arbejdsstyrken og forventes at stige over de kommende år.

*94.000
arbejdsløse i
2009*

Fortsætter den økonomiske udvikling af samme sti forventer Dansk Erhverv, at efterspørgslen vil mindskes yderligere og reducere antallet af arbejdspladser i de betjenende serviceerhverv. Resultatet vil være 15.000 færre job i servicebranchen over de næste to år, og en gennemsnitlig årlig arbejdsløshed i 2009 på 94.000

*Stor stigning i
fyringsvarsler*

personer. I et sådan scenario vil ledigheden formentlig passere 100.000 personer med fortsat pil opad i løbet af efteråret 2009 og mindst nå 105.000 personer i 2010. Denne udvikling understøttes af de seneste tal om fyringsvarsler fra Arbejdsmarkedsstyrelsen, som blev mere end fordoblet fra andet til tredje kvartal 2008. Således varsler landets største virksomheder om 4.709 fyringer i 3. kvartal 2008, og da ledigheden normalt reagere med forsinkelser på ændringer i økonomien, forventer Dansk Erhverv, at dette tal vil stige stødt i den kommende tid.

Selvom en stigning i ledigheden til over 100.000 personer kan synes voldsom, er det vigtigt at huske på, at ledigheden har sprunget sit strukturelle niveau i utænkelig grad, og en stigning i ledigheden til omkring 4 procent af arbejdsstyrken er derfor ikke alarmerende.

Tabel 3.2: Ledighed (1000 personer)	
2006	109,1
2007	77,8
2008	50,1
2009	94,0
2010	105,0
Kilde: Danmarks Statistik og egne skøn, der bl.a. er baseret på Dansk Erhvervs medlemsundersøgelse.	

*Svage grupper
er kommet i
beskæftigelse*

De sidste års højkonjunktur og de afledte efterdønninger har på mange måder haft positive virkninger på det danske arbejdsmarked. Det stigende kapacitetspres har betydet, at alle parter på arbejdsmarkedet er blevet tvunget til at bevæge sig ud over de sædvanlige rammer. Resultatet er, at mange svagere grupper er kommet i beskæftigelse og dermed ud af forsørgelsessystemet. Disse grupper udgøres blandt andet af indvandrere og ufaglærte. Alene inden for de seneste fire år har dette betydet beskæftigelse til 30.000 kontanthjælpsmodtagere. For alle gælder, at de har været udenfor arbejdsmarkedet men alligevel så tæt på, at en ekstra indsats og øget fleksibilitet har resulteret i beskæftigelse. Vækstraterne i dansk økonomi er i høj grad bibeholdt, fordi virksomhederne har været i stand til at tilpasse sig de nye vilkår på arbejdsmarkedet. Samlet har det betydet, at beskæftigelsen er steget til et rekordhøjt niveau med den primære stigning i den private sektor. Med den faldende efterspørgsel forventes beskæftigelsen imidlertid at falde i de kommende år.

30.000
forgæves
rekrutteringer

Demografiske ændringer forude

Den seneste opgørelse fra Arbejdsmarkedsstyrelsen, at der i andet halvår var 30.000 forgæves rekrutteringer. Selvom der er tale om et fald i dette antal i forhold til samme periode året inden, indikerer udviklingen, at arbejdsmarkedet stadig har brug for ledige hænder med rette kvalifikationer. De store generationer fra efterkrigstiden er desuden ved at nærme sig tilbagetrækningsalderen, og vi vil i de kommende år se en stadig stigende demografisk afgang fra arbejdsmarkedet. Dansk Erhverv forventer, at vi frem til 2012 vil se et fald i arbejdsstyrken på omkring 100.000 personer. Da ledigheden forventes at stige i de kommende år som følge af den økonomiske afmatning, forventes den demografisk afgang at holde hånden under ledighedsudviklingen, der ellers ville udvikle sig katastrofalt.

Stimulering af
arbejdsudbud
nødvendigt

Akut behov for reformer

I takt med, at de store årgange går på pension, vil behovet for arbejdskraft stige mange steder. Det problem bør løses med en kombination af mange initiativer, og det er vigtigt, at initiativerne er langsigtede og ikke bliver ændret, hver gang konjunktoren går op eller ned for en kort bemærkning. Dansk Erhverv vurderer, at manglen på arbejdskraft er så stor, at aktiv intervensering bør finde sted. Dette bør bl.a. ske via de forestående Skatte- og Arbejdsmarkedsreformer, hvor fokus på stimulering af arbejdsudbuddet står i højsæde, jf. Dansk Erhvervs medlemsundersøgelse, afsnit 4.3.

Behov for
udenlandsk
arbejdskraft

Dansk Erhverv peger desuden på, at det skal være lettere og smidigere for virksomhederne at tiltrække udenlandsk arbejdskraft. Unge under uddannelse skal have nemmere ved at arbejde ved siden af studiet, mens efterlønsmodtagere skal have nemmere ved at arbejde ved siden af efterlønnen. Derudover skal arbejdsmarkedsreformer bl.a. hjælpe ledige til at komme hurtigere i arbejde, samtidig med, at a-kasser og jobcentre må stramme op over for ledige, der reelt ikke står til rådighed for arbejdsmarkedet.

Flere unge i
uddannelse

Dansk Erhverv vurderer, at der er akut behov for reformer, som øget tilstrømningen af arbejdskraft til det danske arbejdsmarked. Reformerne skal øge arbejdskraften på længere sigt, for selvom efterspørgslen på arbejdskraft ser ud til at falde lige nu og her, er det ikke det samme, som at ledigheden vil ryge kraftigt i vejret. Samtidig skal de politisk investeres mere i de mere videnstunge erhverv. For at sikre denne udvikling på lang sigt, skal flere unge tage videregående uddannelser, der giver dem de nødvendige kompetencer til at kunne begå sig i en

stadig mindre verden.

3.5. Inflation

Høj inflation i 2008

Inflationspresset er væk

2008 og bød på gevaldige stigninger i det indenlandske prisniveau med en årlig vækst på 3,3 procent. Gennem de seneste år har de danske virksomheder i stigende grad måttet kæmpe om arbejdskraften med højere lønomkostninger til følge. Sammen med stigende energi- og fødevarerpriser har udviklingen resulteret i den højere inflation. En sådan udvikling har virket udhulende for den danske konkurrenceevne.

Tabel 3.3: Inflation (procent)

2007	1,7
2008	3,3
2009	1,8
2010	2,4

Kilde: Danmarks Statistik og egne skøn der bl.a. er baseret på Dansk Erhvervs medlemsundersøgelse

Lønstigninger på 4,0 og 4,5 % i 2009-2010

En stigende ledighed i de kommende år vil imidlertid fjerne en del af presset fra arbejdsmarkedet, hvorved gabet mellem de faktiske og de aftalte lønstigninger forventes at svinde. Dansk Erhverv forventer dog fortsat at se lønstigninger på mellem 4,0 og 4,5 procent i 2009 og 2010.

Priser på energi og fødevarer er faldende

Derudover er prisstigningstaksten på såvel fødevarer som energi mindsket siden oktober, hvilket især skyldes, at olieprisen er faldet mærkbart siden sommerens rekordniveau på 147 dollar pr. tønde. Selvom dollarkursen samtidig er steget, så har det medført et markant fald i de danske energipriser. På baggrund heraf forventer Dansk Erhverv, at inflationen i 2009 vil ende på 1,8 procent. Det må forventes, at ECB's række af rentesænkninger, som forventes at fortsætte i 2010, vil stimulere den økonomiske aktivitet i euroområdet og dermed drive inflationen op på et højere niveau.

3.6. Investeringer

Negativ vækst i investeringer i 2009-2010

Efter flere års massiv vækst i bruttoinvesteringerne er niveauet aftaget mærkbart i 2007 og 2008. De stigende renter og udsigterne til lavere vækst har i den grad dæmpet virksomhedernes investeringslyst. Dansk Erhverv, at vi i 2009 og 2010 vil opleve vækstrater på hhv. -3,3 og -1,4 procent.

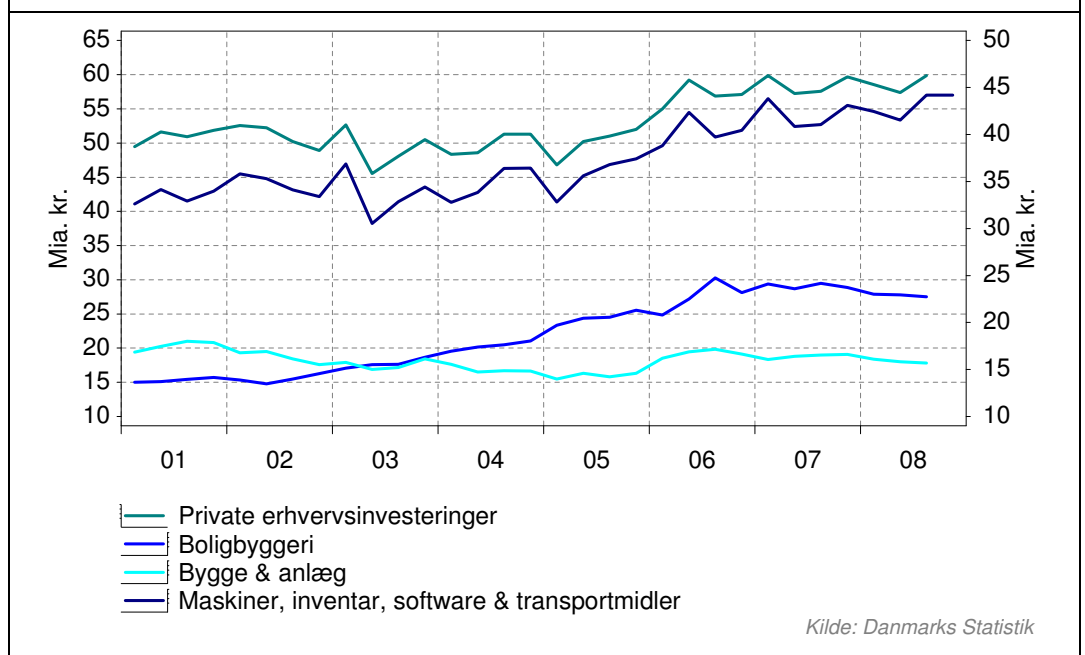
Erhvervsinvesteringerne falder

Det økonomiske opsving i 2004-2006 bredte sig hurtigt til erhvervsinvesteringerne, og i 2007 steg de med mere end 10 procent. Den manglende arbejdskraft har ført til flere investeringer, da behovet for og tilgængeligheden af arbejdskraft ikke længere hørte sammen. De store stigninger i investeringerne betød, at erhvervslivet trak opsvinget sammen med forbrugerne, hvilket til dels skyldtes en stor efterspørgsel, og dels at manglen på arbejdskraft fik flere virksomheder til at automatisere produktionen for at mindske behovet for arbejdskraft. Dansk Erhverv forventer, at erhvervsinvesteringerne falder i 2009, hvorefter de langsomt stabiliseres i løbet af 2010.

Både byggeri og maskininvesteringer på retur

At bruttoinvesteringerne er faldet mærkbart skyldes specielt byggeriinvesteringerne, som i 2007 udgjorde ca. 28 procent af de samlede bruttoinvesteringer. I forhold til 2006 faldt væksten med over to-tredjedele fra 2,6 procent til 0,8 procent. Byggeriet har i særdeleshed været ramt af flaskehalsproblemer, som har sænket potentialet i byggeriinvesteringerne. Maskininvesteringerne viser også svaghedstegn som følge af den økonomiske afmatning, og ventes at falde lidt i 2009-2010.

Figur 3.4: Private bruttoinvesteringer

Nybyggeri gået i stå

Nybyggeriet er mere eller mindre gået i stå, og ifølge den nyeste opgørelse for tredje kvartal 2008 har der været tale om et markant fald i antallet af nystartede boligbyggerier. Da prisfaldene på boligmarkedet forventes at fortsætte, forventer Dansk Erhverv da også, at boliginvesteringerne vil afdæmpes forholdsvis kraftigt i 2009.

3.7. Eksport og import

Mindre handel med udlandet

Fald i både eksport og import

Dansk Erhverv forventer et markant vækstfald i Danmarks udenrigshandel i løbet af de næste år. Jf. tabel 3.4, vil væksten i såvel eksport som import aftage betydeligt i de kommende år sammenlignet med de sidste par års himmelsvævende vækstrater. Svækkelsen af de internationale konjunkturer, som mindsker eksportmarkedsvæksten, har i den grad skærpet kravet til konkurrenceevnen. Den massive styrkelse af den danske krone, jf. afsnit 3.9, vil have en betydelig afdæmpende effekt på Danmarks handel med udlandet.

Usikkerhed på de danske aftagermarkeder

Den omfattende kreditkrise har skabt tumult og usikkerhed på de europæiske finansielle markeder og har i den grad rystet både erhvervsliv og forbrugere. Både

Eksporten stiger allerede i 2010

EU som helhed men også flere af Danmarks mest betydningsfulde handelspartnere har fået nedjusteret deres vækstforventninger væsentligt. De allerede forringede internationale konjunkturer har dermed fået et yderligere skub nedad, hvilket også har sat sit præg på den danske eksport. Ifølge Dansk Erhvervs beregninger vil eksporten aftage til 1,6 procent i 2009, men pga. forbedring af de internationale konjunkturer allerede i 2010 vil eksporten stige igen.

Tabel 3.4: Eksport og import		
	Eksport	Import
2007	2,2	2,8
2008	3,1	3,8
2009	1,6	0,7
2010	2,8	1,4

Anm.: Eksport og import omfatter varer og tjenester, men ikke olieprisstigningen.
Kilde: Danmarks Statistik og egne skøn, der bl.a. er baseret på Dansk Erhvervs medlemsundersøgelse.

Danmarks vigtigste samhandelslande, Tyskland og Sverige, har gennem de senere år kunnet tage del i den højkonjunkturbølge, som har fejlet ind over Europa. Begge lande har udvist imponerende vækstrater, og til trods for en signifikant nedgang i konjunkturerne i begge lande forventer Dansk Erhverv at se en fortsat stærk eksportvækst (inkl. energi) fra de to lande

Lavere vækst hos de danske samhandelspartnere

Givet den aktuelle afmatning af de internationale konjunkturer vil den lavere vækst i Danmarks største handelspartnere have signifikant betydning for den danske vækst direkte som indirekte i de kommende år. Direkte, idet eksportefterspørgslen fra de nævnte lande vil falde, hvilket de seneste udenrigshandelstal da også tydeligt indikerer. Og indirekte eftersom aktiviteten i disse landes øvrige handelspartnere også vil blive påvirket.

Vaklende fodfæste for danske eksportører

Risiko for lavere markedsandele

De danske virksomheder vil i de kommende år være i fare for at miste markedsandele som følge af såvel den lavere danske konkurrenceevne og den ringere evne til at betjene de udenlandske virksomheders efterspørgsel. Som konsekvens heraf vil der være en større risiko for, at Danmarks normale aftagermarkeder vil vende blikket mod bl.a. østlandene. Udviklingen vil være afgørende, idet de fem største aftagere af danske eksportvarer tilsammen aftager

over halvdelen af den danske eksport.

Tabel 3.5: DK's største eksportmarkeder	
Tyskland	16,9%
Sverige	14,6%
Storbritannien	8,0%
USA	6,4%
Norge	6,1%
Kilde: Danmarks Statistik	

*Faldende
markedsandel i
Tyskland og
Sverige*

Danmarks markedsandele i både Tyskland og Storbritannien er faldet siden 2002. Øgede markedsandele er derimod blevet vundet i Sverige og Norge siden hhv. midten af 2004 og midten af 2005. Trods udsigter til generelt pæn eksportvækst skal Danmark øge eksporten mindst lige så meget som konkurrenterne for ikke at tabe markedsandele.

Det er ikke aftagerlandenes økonomi, der har sænket vækstpotentialen i dansk eksport hidtil. Det er derimod det kapacitetspres, der har været i dansk økonomi, der har resulteret i, at danske virksomheder ikke har kunnet følge med efterspørgslen. Igennem det sidste års tid har de danske virksomheder i stigende grad måtte afvise en del af de ordrer, der er strømmet ind i takt med at den udenlandske efterspørgsel er steget.

*Regeringen bør
træde ind*

Den danske regering bør have et svar på, hvordan vi fastholder markedsandele og vækst under den aktuelle krise – et svar som bl.a. bør inkludere intelligente videninvesteringer, stimulering af efterspørgslen gennem mere OPS og udvidelse af den fysiske og digitale infrastruktur.

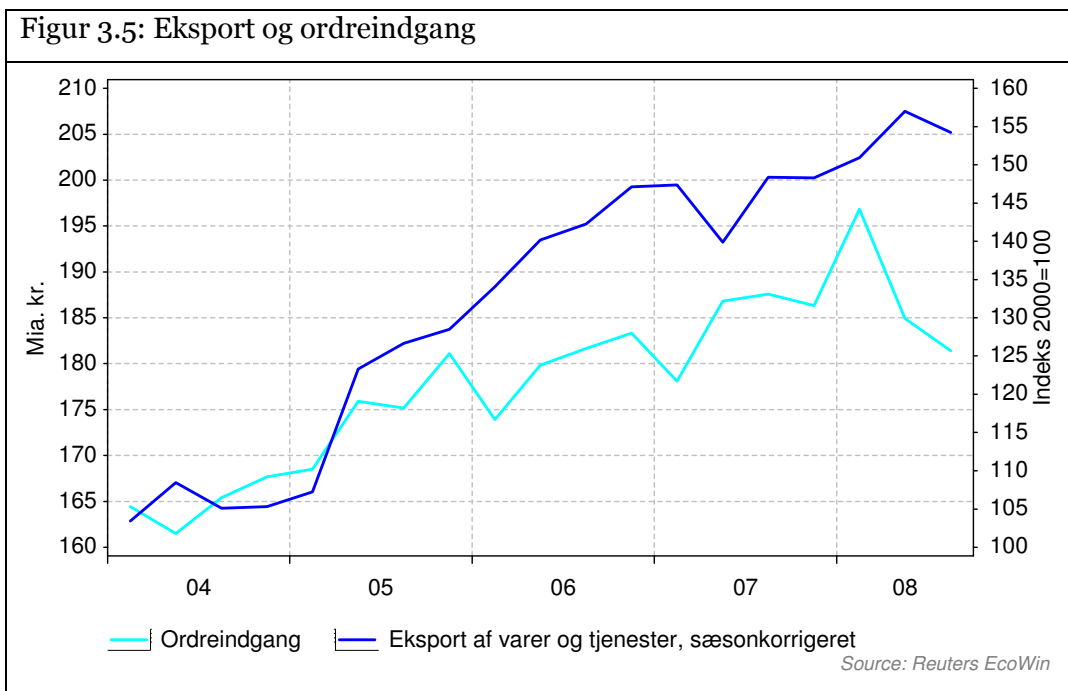
Faldende ordreindgang i industrien

*Ordrepuklen er
ved at være væk*

At den danske økonomi ikke er bukket under for kapacitetspresset og den snigende økonomiske afmatning skyldes, at den store ordrephobning, som virksomhederne har oplevet gennem længere tid, har sikret, at der har været rigeligt at se til. Ordrepuklen kunne direkte henføres til de flaskehalssituationer, som vi har set de seneste år. Som det fremgår af figur 3,5 er både eksport og ordreindgang på vej ned, hvilket indikerer, at ordrepuklen er ved at være væk.

Industriens forventninger på ved ned

At industriens forventninger til egen produktion derudover er på vej ned i niveau, tyder også på, at ordrepuklen indenfor industrien er ved at være væk. Dette bekræftes desuden af Danmarks Statistisk konjunkturbarometer, hvor den primære årsag til nedgangen i det samlede barometer skyldes forventninger om faldende ordreindgang. Der er derfor ikke så meget at indhente for de danske industrivirksomheder som hidtil, og da nye ordrer ikke er kommet ind i samme tempo som tidligere, vil forventningerne til industriens produktion modereres.

Mindre importvækst

Importen på lavt niveau

En bemærkelsesværdig stærk importvækst var med til at trække den ellers høje BNP-vækst ned i både 2005 og 2006. Dansk Erhverv forventer, at væksten i importen, der inden for de sidste år i særdeleshed har været drevet af privatforbruget, bliver reduceret væsentligt i de kommende år. Forbrugsfesten er nu slut blandt andet som følge af stigende renter og den forsumpende udvikling på boligmarkedet. Det forventes ikke, at den fortsatte stigning i reallønningerne og forstående indkomstskattelettelse vil kunne bringe importvæksten tilbage på tidligere niveauer.

De høje vækstrater i importen har langsomt eroderet Danmarks overskud på handelsbalancen. Det har betydet, at vækstbidraget fra nettoeksporten har været negativt de sidste år, i 2006 med så meget som 1,6 pct. Den lavere efterspørgselsvækst og dermed lavere importvækst betyder i år, at det negative

vækstbidrag mindskes betydeligt, hvilket er positiv for den samlede vækst.

3.8. Betalingsbalancen

Overskuddet svinder ind

*Betalingsbalanc
en faldet med 80
pct.*

På toppen af højkonjunktoren i 2005 nåede overskuddet på betalingsbalancens løbende poster godt 68 mia. kroner, hvilket er det højeste i nyere tid. Overskuddet skal tilskrives handelen med varer og tjenester, hvor tjenesterne udgjorde størstedelen. Da de danske virksomheder har været ude af stand til at betjene den massive indenlandske efterspørgsel, har de sidste par år budt på massive stigninger i importvæksten, da produktionspotentialet ikke har været til stede. Sideløbende hermed er eksportvæksten sakket bagud. Dette mismatch i vækstraterne har svækket overskuddet på betalingsbalancen, som blev reduceret med næsten ca. 80 procent frem til 2007.

*Styrkelse af
handels-
balancen*

Eftersom den danske efterspørgsel er på retur, forventes den hidtil massive tæring på handelsbalancen ikke at fortsætte i samme omfang, hvilket også bevirker, at det eksisterende overskud på betalingsbalancen ikke reduceres med samme hastighed som set siden 2005. I 2009-2010 forventes både investeringer og privatforbrug at afdæmpes yderligere, hvilket ligeledes vil skinne igennem på betalingsbalancen, jf. figur 3.6.

2006	47,0
2007	12,0
2008	30,3
2009	28,0
2010	28,0
Kilde: Danmarks Statistik og egne skøn, der bl.a. er baseret på Dansk Erhvervs medlemsundersøgelse.	

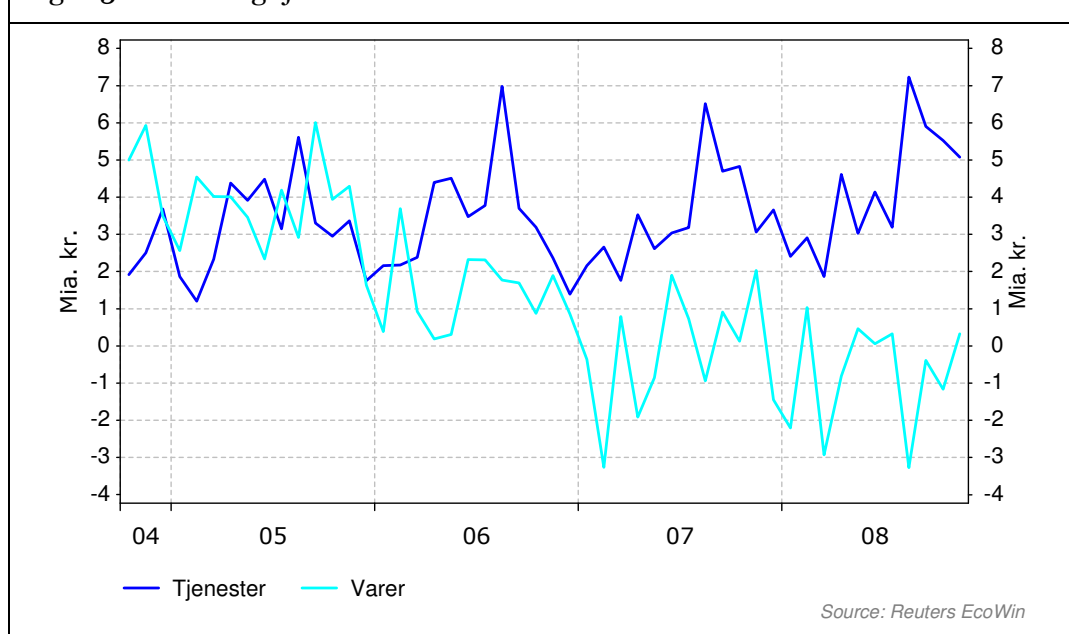
Mindre handel med varer og tjenester

*Søtransporten
bærer fortsat
tjenestehandelen*

Siden 2006 har varebalancen været under tiltagende pres, og overskuddet har været truet alvorligt var det ikke for handlen med tjenester. Fra 2005 til 2007 var der tale om et fald i varebalancens nettoindtægter fra 44 mia. kroner til blot 17 mia. kroner, svarende til et fald på ca. 60 procent. I 2007 tippede bægeret og overskud blev til et underskud på næsten 2 mia. kroner. Selvom en del af faldet i

varebalancen skyldes øgede udgifter til påfyldning af udenlandske skibe fordi den danske flåde er blevet større, er der stadig tale om et betydeligt fald, der indikerer at konjunkturerne er vendt i den danske økonomi.

Figur 3.6: Vare- og tjenestebalancen

Udlandsgælden er næsten væk

De seneste års markante fald i handelsbalancen understreges af, at der er flere forhold, der trækker overskuddet op. Danmarks udlandsgæld er ved at være betalt af, hvilket betyder, at posten med løn- og formueindkomst nu bidrager positivt til betalingsbalancen. Alene i 2007 bidrog posten med 16,6 mia. kr., og bidraget forventes at blive endnu højere i 2008.

De afdæmpede konjunkturer i specielt udlandet viser sig også i væksten i tjenestehandelen, om end i betydeligt mindre omfang. Tjenestebalancen har ikke været udsat for direkte fald, men væksten er aftaget. Den danske tjenesteeksport er traditionelt set domineret af søtransport og turisme, og det er da også inden for søtransporten, at sidste års massive vækst skal findes. Dansk Erhverv forventer, at overskuddet på tjenestebalancen vil blive reduceret i 2009-2010.

Aftagende pres på betalingsbalancen

Dansk Erhverv forventer, at vi i 2009-2010 vil se en gradvis forbedring af handelsbalancen. Dette skyldes blandt andet, at det nedadgående pres på vare- og tjenestebalancen vil stilne af pga. en forbedring af bytteforholdet, eftersom de højere lønstigninger i Danmark bidrager til at øge priserne på eksport i forhold til import. Desuden vil de lavere betalinger til udenlandsk arbejdskraft, som følge af

Forbedring af handelsbalancen i 2009-2010

det aftagende pres på arbejdsmarkedet, og den lavere efterspørgsel efter importvarer føre til en forbedring af varebalancen. Dansk Erhverv forventer således, at betalingsbalancen vil stabilisere sig over de kommende år og ende på 28 mia. kroner i 2009.

3.9. Konkurrenceevne

Dansk konkurrenceevne forværret

Dansk konkurrenceevne forværret

Selvom World Economic Forum har placeret Danmark som verdens tredje mest konkurrencedygtige nation i 2007-2008, er der grund til bekymring, hvad angår den danske konkurrenceevne sammenlignet med andre europæiske lande. Konkurrenceevnen er gradvist blevet forværret gennem de sidste 15 år, og forringelsen er dels en konsekvens af lønudviklingen og dels en konsekvens af udviklingen i valutakursen. Desuden har svækkelsen af de internationale konjunkturer, som har resulteret i lavere eksportvækst, skærpet kravet til den danske konkurrenceevne.

Kapacitetspresset går i lønningerne

Danske lønninger højere end i Eurozonen

De danske lønninger er blandt de højeste i Europa, og mange gange højere end lønningniveauet i de nye EU-lande. I 2007 var de danske lønstigninger dobbelt så store som dem i Euroland som helhed, jf. tabel 3.7. Alligevel har stigningstaksten været bemærkelsesværdigt lav indtil nu set i lyset af de sidste års tiltagende kapacitetspres. Prisen for at de beskæftigede har skullet løbe stærkere gennem årene kommer til nu til udtryk i høje lønstigninger i 2009.

Lønstigningerne vil have en negativ effekt på den danske konkurrenceevne og dermed eksportudviklingen, da enhedsomkostningerne i virksomhederne vil blive presset op. For at genvinde konkurrenceevnen kan det blive nødvendigt med en periode, hvor ledigheden presses over dets strukturelle niveau, sådan at der lægges låg på lønudviklingen.

Lave valutakurser presser dansk konkurrenceevne

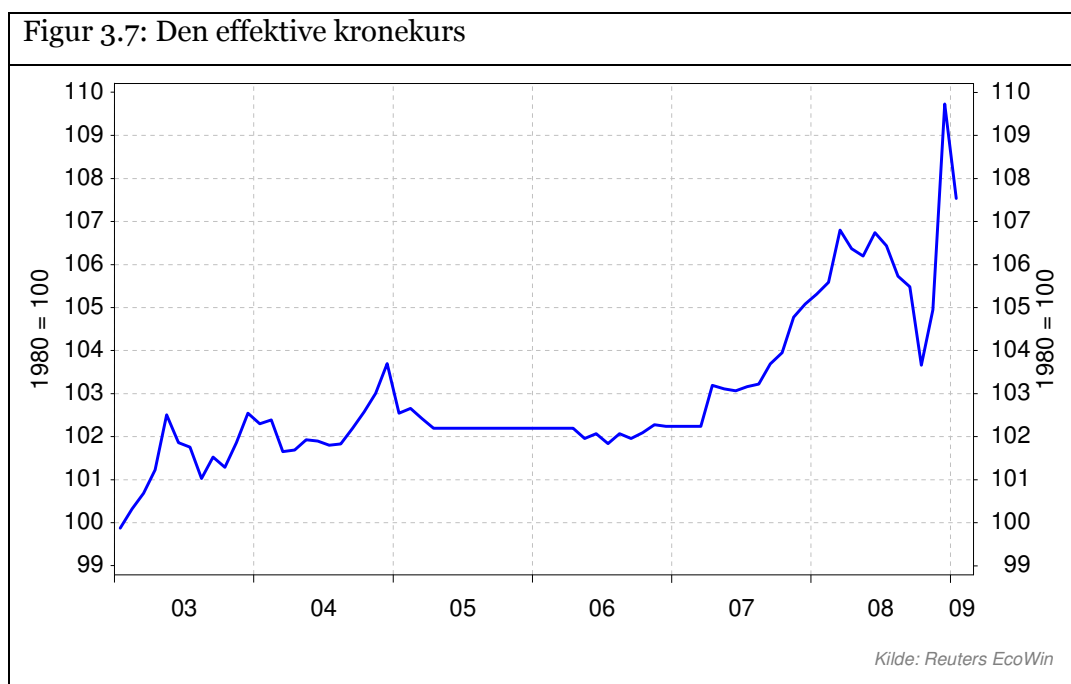
Lav dollarkurs presser europæiske virksomheder

Den lave dollarkurs har unægtelig ført til en forværring af de europæiske virksomheders konkurrenceevne overfor hhv. virksomheder fra USA og lande med dollarrelaterede valutaer. Dollarens kursudvikling er dermed central for de danske producenter, der fastsætter priser i dollar, idet deres produkter bliver relativt

dyrere i forhold til deres konkurrenter. Danmark kan imidlertid drage fordel af, at en stor andel af de varer der handles med USA ikke er særlig prisfølsomme; dette være sig handel inden for farmaceutiske og kemiske produkter samt udstyr til vedvarende energi (vindmøller etc.). Udviklingen i dollarkursen har desuden vist sig at være til vinding for danske virksomheder, der gør brug af halvfabrikat i deres produktion, da det hermed er muligt at producere de samme varer til en lavere omkostning. Inden for de seneste måneder er dollaren imidlertid steget igen.

*2008 turbulent
år for
kronekursen*

Den effektive kronekurs er en vægtning af valutakursen for Danmarks vigtigste samhandels-lande, og en stigning i indekset er således et udtryk for en styrkelse af kronen og dermed en forringelse af den danske konkurrenceevne. Kursen steg med mindre afbrydelser næsten uafbrudt i både 2007 og 2008. Efter et drastisk fald i slutningen af 2008, steg kursen atter til rekordhøjt niveau, jf. figur 3.7.

Det høje niveau for den effektive kronekurs forringer danske eksportvirksomheders salgsmuligheder, da danske produkter bliver dyrere for vores handelspartnere.

*Fald i valutaer i
de danske
samhandelsland
e*

Det er dog ikke kun dollaren, der har bidraget til den voldsomme stigning i kronekursen. På nuværende tidspunkt oplever fire ud af fem af Danmarks tætteste samhandelslande fald i deres valutakurser. Således er pundet blevet mærkbart svækket gennem 2008. I udgangen af 2008 blev pundet handlet for omkring 7,62

kroner, mens en euro kunne fås for 7,45 kroner. For bare et år siden kostede et pund 10 kroner. Det store dyk rammer det danske erhvervsliv hårdt, eftersom danske varer bliver betydelig billigere i Storbritannien, og de danske virksomheder stilles dårligere i kampen om markedsandele i bl.a. Tyskland, Sverige, USA og Norge, som også Storbritannien eksporterer stort til. Det er endnu svært at vurdere, hvor stort et udslag faldet i pundet vil have på den samlede eksport til landet – alene i første halvår af 2008 steg eksporten med 7 procent.

Både norsk og svensk krone har mistet værdi

Også vores naboer på den anden side af Øresund oplever et øget valutapres. Som reaktion herpå foretog Riksbanken en større rentenedskrivning i december, hvorefter værdien af den svenske krone styrtdykkede ned på en ny bundrekord over for euro, dollar og den danske krone. Samme udvikling tegner sig for Norge, der ligeledes har oplevet et betydeligt nedadgående pres på den norske krone.

Tabel 3.7: Løn og valutaudvikling (vis-a-vis dollar)		Euro	GER	UK	S	N	DK
2006	Løn	2,2	1,3	4,0	2,1	7,7	3,8
	Valuta	-1,0	-1,0	-1,3	-1,3	-0,4	-0,9
2007	Løn	2,4	1,3	3,6	5,1	5,7	4,7
	Valuta	-8,4	-8,4	-7,9	-8,3	-8,7	-8,4
2008	Løn	3,0	2,3	2,5	3,5	6,2	4,2
	Valuta	-5,5	-5,5	8,6	-2,2	-3,7	-5,4
2009	Løn	2,4	2,6	3,2	2,9	4,7	4,5
	Valuta	16,2	16,2	18,4	21,7	22,5	16,1
2010	Løn	2,1	1,9	1,8	3,6	4,8	4,4
	Valuta	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kilde: OECD Economic outlook, No. 84							
Anm.: Løn er stigningen i indtjeningen i forhold til året før i det private erhvervsliv.							
Valuta er ændringen i den nominelle valutakurs overfor dollar i forhold til året før på, baggrund af gennemsnitlige valutakurser.							

Om udviklingen vil fortsætte i de kommende år afhænger af markedernes reaktion på den generelle udvikling i den globale økonomi. Som reaktion på de alvorlige problemer på kreditmarkederne og den økonomiske afmatning har ECB sænket

renten med de fleste centralbanker i hælene. Dansk Erhverv forventer, at kronen vil forblive stærk over for dollar, pund samt de svenske og norske kroner i 2009. Niveaueet forventes dog at være aftagende eftersom bl.a. dollaren viser tegn på styrkelse i forhold til euroen.

Produktivitetsbedringer i sigte

Dansk eksport klarer sig sædvanligvis godt, også når konkurrenceevnen ikke er bedst. Det skyldes i høj grad sammensætningen af eksporten og specialiseringen i niche produkter. Kun en lille andel af dansk eksport er investeringsvarer, hvilket gør den mindre konjunkturfølsom. I perioden fra 2003 til slut-2005 oplevede Danmark desuden produktivetsforbedringer, hvilket har været med til at opveje noget af konkurrencetabel ved de høje lønninger og den relative stærke danske krone.

Det må desuden forventes, at dansk økonomi vil gå en tid i møde med produktivetsforbedringer. Indslusningen af marginaliserede grupper på arbejdsmarkedet har medført, at den generelle arbejdsproduktivitet er faldet. Disse grupper vil imidlertid opleve et væsentligt catch-up i de kommende år, hvormed produktiviteten vil stige. Desuden er det naturligt, at produktiviteten i et samfund vil stige i en periode med lavere aktivitet, da fraværet af flaskehalsproblemer og lavere jobsikkerhed vil øge de ansattes incitament til at arbejde.

4. Medlemsundersøgelsen

Baggrund

Dansk Erhverv udarbejder tre gange årligt en konjunkturundersøgelse blandt sine medlemsvirksomheder, som omhandler virksomhedernes aktuelle situation samt deres forventninger til det kommende år. Formålet med undersøgelsen er at bruge medlemmernes vurderinger som indikator for tendenserne i den danske økonomi.

Dansk Erhvervs medlemsundersøgelse dækker et repræsentativt udsnit af medlemskredsen, hvoraf størstedelen er indenfor hotel, restauration og turisme, engros- og detailhandel.

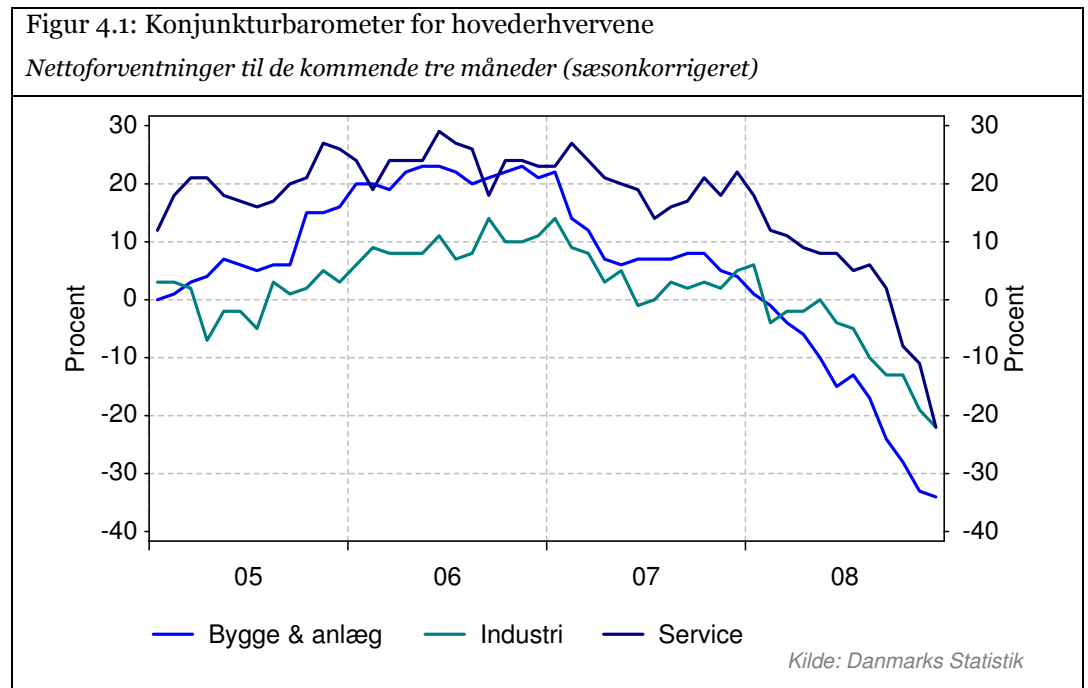
*Højere
produktivitet i
de kommende år*

4.1 Konjunkturbarometer

Dansk økonomi i lavt gear

Fra indgangen af 2007 og til i dag har der været tale om et markant fald i Danmarks Statistiks konjunkturbarometre for de tre hovederhverv, hvilket understøtter Dansk Erhvervs forventning om, at dansk økonomi vil glide ind i en reel recession i 2009. Udviklingen understreges af det faktum, at den gennemsnitlige vækst i økonomien var på -0,4 procent i de første tre kvartaler af 2008.

*Fald i
erhvervenes
forventninger*

Det fremgår af figur 4.1, hvorledes den økonomiske tilbagegang har stedfæstet sig blandt de danske virksomheder. Specielt inden for bygge og anlæg har der været tale om en væsentlig nedgang i forventningerne, hvilket understreges af den markante forværring af ledigheds og omsætningstal inden for denne sektor. Serviceerhvervet har generelt været mere fortrøstningsfuldt i forhold til de andre erhverv, eftersom efterspørgslen efter tjenester og serviceprodukter er mere vedholdende. Det seneste konjunkturbarometer for december måned viser imidlertid, at servicevirksomhedernes forventninger til deres samlede udvikling nu er på linie med industriens. Således er forventningerne (netto) inden for begge erhverv på -22 procent, hvilket indikerer, at der er betydelig flere virksomheder med negative forventninger til fremtiden end virksomheder med positive forventninger. De lave forventninger i industrien er blandt andet en reaktion på

*Stor nedgang i
bygge- og anlæg*

den generelle økonomiske nedgang blandt de danske aftagermarkeder.

*Drastisk fald i
2008*

Et fællestræk for forventningerne i de tre sektorer er, at de er faldet drastisk gennem 2008, efterhånden som den økonomiske nedgang har sat sit præg på virksomhedernes bundlinie. Det er bemærkelsesværdigt, at konjunkturbarometrene for sektorerne befinder sig på det laveste niveau i statistikkens historie, som går tilbage til 1998. Dansk Erhverv understreger, at alarmklokkerne ikke nødvendigvis bør ringe på højtryk til trods for de kraftige fald. De danske virksomheder har oplevet forbløffende vækstrater igennem de seneste år og har nydt godt af fyldte ordrebøger og et fleksibelt arbejdsmarked; også i 2007 hvor de økonomiske nøgletal begyndte at vende i både ind- og udland udviste virksomhederne kun svagt faldende forventninger. Det er derfor ikke overraskende, at den markante nedgang i væksten vil give stærkt udslag hos virksomhederne. Effekten forstærkes desuden af finanskrisen, hvis endelige følgevirkninger endnu er uvisse og skaber usikkerhed blandt virksomhedernes fremtidige indtjeningsevne.

4.2 Medlemsundersøgelsen

Dansk Erhvervs medlemsundersøgelse er foretaget i oktober/november 2008, og afspejler virksomhedernes holdning ultimo oktober og primo november 2008. Der er ingen tvivl om, at forventninger ændres fra dag til dag i en periode med konjunkturskifte, og gennem det sidste år har det da også fremgået af virksomhedernes forventninger, at der har været tvivl om, hvor længe den danske økonomi har kunnet ride på de seneste års højkonjunktur.

Dansk Erhvervs medlemsvirksomheder er primært indenfor service, og repræsenterer de brancher, der har oplevet den største beskæftigelsesfremgang overhovedet. Service beskæftiger klart flest danskere i det private erhvervsliv (over 800.000 mod 350.000 i industrien). Man skal altså tage højde for, at forventningerne i Dansk Erhvervs medlemsundersøgelse tegner et billede af servicebrancherne, men ikke gælder industrien.

Fornuftig afslutning på 2008

Generelt tegner der sig et billede af et fortrøstningsfuldt erhvervsliv, hvad angår den samlede udvikling for 2008. Således forventede 48 procent af Dansk Erhvervs medlemmer, at deres samlede omsætning i 2008 steg i forhold til 2007, mens 26

*48 procent
forventer
stigning i*

*omsætning i
2008*

procent regnede med et fald, svarende til en nettoforventning på 22 procent. Forventningerne til 2008 er mere end halveret gennem året, eftersom nettoforventningen i første kvartal var på hele 46 procent. Niveauet i denne undersøgelse er således det laveste siden første kvartal 2004, dvs. før højkonjunktoren for alvor fik fat i den danske økonomi. Udviklingen trækkes af lavere forventninger i både nationalt salg og eksportsalg, hvor kun hhv. 13 og 18 procent havde positive nettoforventninger. Dette indikerer, at erhvervslivet er indstillet på lavere vækstrater end tidligere og altså udviser mere forsigtighed i deres forventningsdannelse.

Presset tiltager i 2009

*Dystre udsigter
for 2009*

At det sidste halvårs økonomiske kuldkær har bremsset op for forbrugsvæksten er en uomgåelig realitet. Dette til trods for at de danske familier fortsat oplever stigende realindkomster, endnu har en solid formue og tryghed i form af lav ledighed. Ifølge medlemsundersøgelsen er udsigterne for 2009 langt mere dystre, idet blot 20 procent (netto) forventer at se en egentlig fremgang i den samlede omsætning. Således forventer forsvindende 9 procent (netto), at det nationale salg vil stige 2009, hvilket er nedgang på 80 procent siden sidste medlemsundersøgelse. En tilsvarende nedgang ses i forventningerne til eksportsalget, der dog fortsat befinder sig på et noget mere positivt niveau på 23 procent (netto). Det er dog fortrøstningsfuldt, at ca. 36 procent medlemmerne har forventninger om en uændret samlet omsætning i 2009 i forhold til 2008.

Lavere kapacitetspres

Grebet løsnes

At ledigheden er i bund, og at de sidste ressourcer efterhånden er blevet indsluset på arbejdsmarkedet har sat sit tydelige aftryk hos virksomhederne. Hele 83 procent vurderer, at de på nuværende tidspunkt har ingen eller blot en smule ledig kapacitet tilbage i virksomheden. I sidste kvartal af 2008 vurderede 9 procent, at kapacitetspresset blev væsentligt mere synligt, mens 64 procent observerede udviklingen i nogen eller mildere grad. Ledigheden er nu endelig vendt efter at have nået bunden mod slutningen af sommeren 2008. Virksomhedernes ordrebøger er ved at være tømte, og den aktuelle økonomiske situation vil lægge en naturlig dæmper på tilgangen af nye ordrer og derved det generelle aktivitetsniveau for servicevirksomhederne. Af denne årsag forventer hele 22 procent af medlemsvirksomhederne, at kapacitetspresset vil aftage inden for de kommende måneder, samtidig med at ca. halvdelen har forventning om en uændret udvikling. Dette indikerer, at flaskehalsproblemerne og dermed det faste

*Mindre produktions-
potentiale*

greb om det danske arbejdsmarked ligeledes vil løsnes i 2009. Det fremgår, at 60 procent af virksomhederne ikke forventer at se nogle ændringer i deres personalestab gennem året og blot 3,8 procent (netto) har forventninger om at ansætte nyt personel. Dette afspejler, at virksomhedernes produktionspotentiale er blevet reduceret af afdæmpningen i de nationale og de internationale konjunkturer men at mange virksomheder afholder sig fra at afskedige personale for tidligt pga. usikkerhed omkring varigheden og dybden af den økonomiske nedgang.

*Finansiell uro
reducerer
investeringerne*

Dalende investeringer

Gennem de seneste kvartaler har væksten i det danske investeringsniveau været dramatisk faldende, og denne udvikling genfindes blandt Dansk Erhvervs medlemsvirksomheder, hvor 5 procent (netto) forventer at se en yderligere nedgang i omfanget af deres investeringer i 2009. De skærpede lånekrav affødt af urolighederne på de finansielle markeder begrænser i den grad virksomhedernes muligheder for at finansiere nye projekter.

*Forventning om
markant mindre
vækst i 2009*

Danmark i recession

De faldende forventninger til både omsætning, beskæftigelse og investeringer afspejler generelt lavere forventninger til fremtiden, og virksomhedernes vurdering af deres samlede udvikling er da også blevet reduceret mærkbart. På baggrund af medlemsundersøgelsen og de økonomiske indikatorer forventer Dansk Erhverv markant mindre vækst i både eksportsalg og det nationale salg i de kommende år om end sidstnævnte forventes at falde mest. Privatforbruget, der har været vækstmotor gennem de seneste år, er gearret ned og er en væsentlig forklaringsfaktor for faldet i servicevirksomhedernes forventninger. På baggrund af den markante udvikling i forventningerne vurderer Dansk Erhverv, at dansk økonomi vil glide i recession i 2009, om end den forventes at være kortvarig.

*Skattesystemet
under pres*

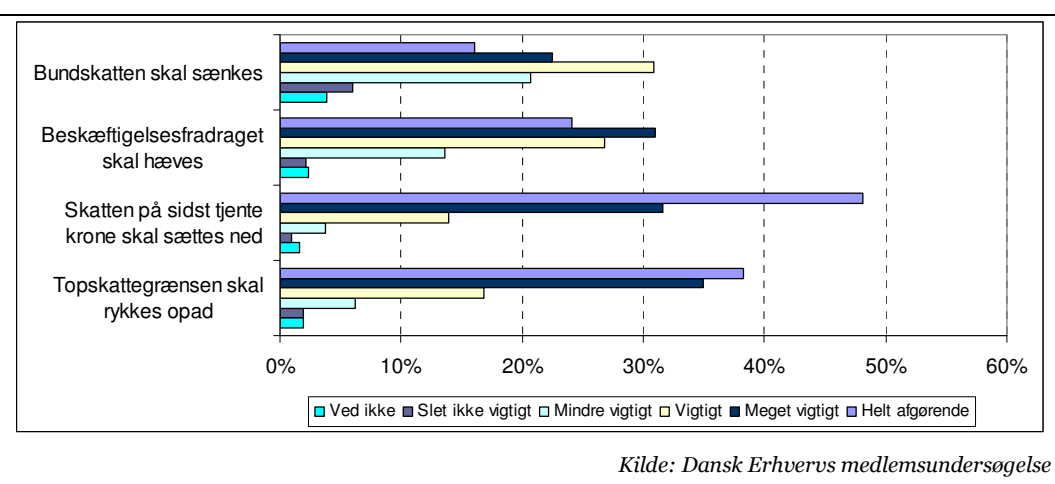
4.3 Tema: Skatte- og arbejdsmarkedspolitik

Den nuværende udformning af det danske skattesystem er under pres fra flere sider. For det første er en række skatteklender under pres i den globaliserede skattekonkurrence, hvor både arbejdskraft og virksomheder har incitament til at flytte til lande med lavere skal på arbejde. For det andet betyder den demografiske udfordring, at arbejdsstyrken falder i de kommende år, hvorved skattebasen udhules.

Det er nogle af årsagerne til, at regeringen har nedsat en Skattekommission. Det primære formål er at udarbejde forslag til en vidtgående skattereform, der omlægger det danske skattesystem således at skatten på arbejde sættes betydeligt ned. Skattekommissionen barsler med sine forslag 2. februar, og såfremt der i foråret 2009 kan skabes politisk flertal for en skattereform, ventes den at træde i kraft i 2010.

Dansk Erhverv har med udgangspunkt i tabel 4.1 bedt sine medlemmer om at prioritere mellem forskellige tiltag vedrørende lettelse i skatten på arbejde. Det er en meget bredt funderet og solid undersøgelse, idet hele 1134 medlemsvirksomheder har givet deres holdning til kende. Inden for fire nedenstående kategorier har medlemmerne prioriteret vigtigheden af fire udsagn mod hinanden.

Figur 4.2: Prioritering af skattelettelse på arbejde

Den første overordnede konklusion er – ikke overraskende – at Dansk Erhvervs medlemsvirksomheder generelt finder personskattelettelse vigtige. Således opnår alle fire typer skattelettelse, som indgår i undersøgelsen opbakning på mindst 70% (sum for kategorierne ”vigtige”, ”meget vigtige” samt ”helt afgørende”).

Når det er sagt, er der dog ganske betydelige forskelle mellem hvor i indkomstskalaen, virksomhederne foretrækker skattelettelse placeret.

I prioriteret rækkefølge var virksomhedernes præferencer i forhold til forskellige måder at nedbringe skatten på arbejde følgende:

- 80 % af virksomhederne finder det helt afgørende eller meget vigtigt, at

skatten på sidst tjente krone sættes ned.

- 73 % af virksomhederne finder det helt afgørende eller meget vigtigt, at topskattegrænsen rykkes opad.
- 55 % finder det helt afgørende eller meget vigtigt, at beskæftigelsesfradraget hæves.
- 39 % finder det helt afgørende eller meget vigtigt, at bundskatten sænkes.

Den danske skattemodel

Dansk Erhvervs medlemmerne angiver, at den høje danske marginalskat betyder, at det ikke kan betale sig at yde en ekstra indsats på arbejdsmarkedet og gør det ligeledes svært at tiltrække kvalificeret arbejdskraft fra udlandet. Rangeret herefter følger kravet om, at topskattegrænsen skal rykkes opad, således at færre betaler topskat i Danmark. Hermed er medlemmerne enige om, at det aldrig har været meningen, at over 40 procent af de fuldtidsbeskæftigede skal betale topskat. En hævelse af beskæftigelsesfradraget vurderes også som værende vigtig, da det fortsat er fornuftigt at belønne, de som skifter fra passiv forøgelse til aktiv deltagelse på arbejdsmarkedet.

Tabel 4.1

Dansk Erhverv har bedt medlemsvirksomhederne om at vurdere de skattepolitiske forslag ud fra det faktum, at for hver 5 mia. kr. der tilvejebringes, kan finansieres én af følgende fire skattelettelser*:

1. Topskattegrænsen hæves med ca. 40.000 kroner
2. Topskattegrænsen sættes ned med 4 procentpoint
3. Beskæftigelsesfradraget hæves med 2 procentpoint og maksimumbeløbet hæves ca. 20.000 kroner.
4. Bundskatten sænkes med ca. 0,6 procentpoint

*For overskuelighedens skyld er de dynamiske effekter ikke medtaget. Det skal dog ikke forstås sådan, at Dansk Erhverv ikke anerkender disse.

Modydelse for lavere arbejdsbeskatning

Større incitament til at arbejde

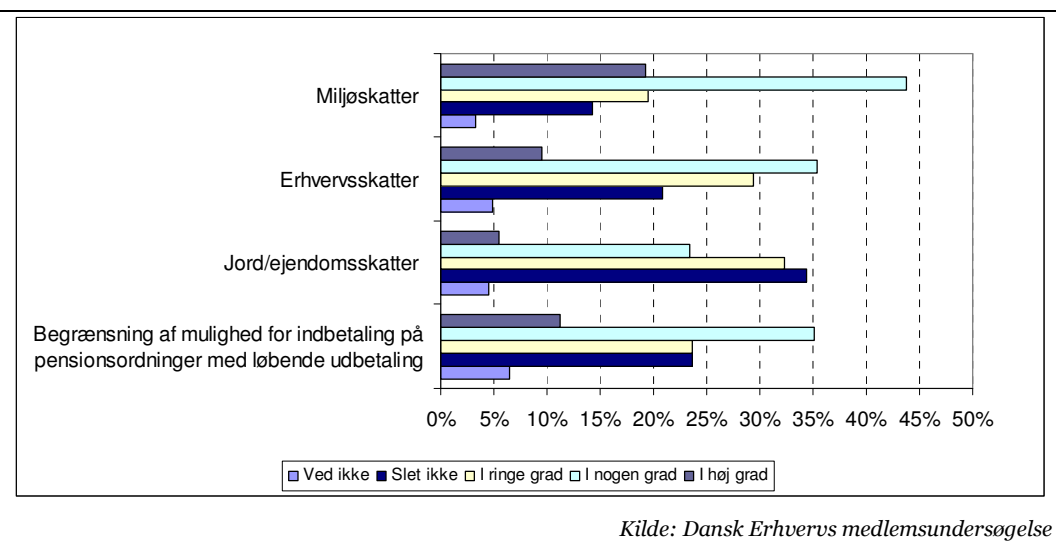
Dansk Erhverv er enig med medlemmerne i vurderingen af vigtigheden af at sænke den øverste marginalskat. I den danske skattemodel finder der en vis omfordeling af indkomster sted via progressiv indkomstbeskatning. Det medfører omvendt et effektivitetsproblem, idet den høje skat på arbejde – ikke mindst på sidst tjente krone - reducerer tilskyndelsen til at arbejde. Generelt gælder det, at en nedsættelse af marginalsatten vil kunne øge arbejdsudbuddet. Der er en betydelig usikkerhed om den præcise størrelse af de såkaldte dynamiske effekter - men at de findes, er der ingen tvivl om.

Dansk Erhverv vil i forbindelse med den kommende skattereform primært fokusere på for første gang siden 1993 at få sat den øverste marginalskat ned. Den skattepolitiske debat skal bevæge sig væk fra det traditionelle og fastlåste nulsumspil, hvor fordelingspolitisk hensyn vejer tungere end hensynet til fremtidig vækst og international konkurrencedygtighed.

Hvor skal pengene findes henne?

Hvis skatten på arbejde skal sættes ned, må andre skattekilder til gengæld bidrage noget mere til finansieringen. Ud fra en række forskellige alternativer, er de samme medlemsvirksomheder som ovenfor beskrevet, blevet bedt om at angive, i hvilken grad de kan acceptere en øget beskatning som modydelse for en betydelig lettelse af skatten på arbejde, jf. figur 4.3.

Figur 4.3: I hvilken grad kan en øget beskatning accepteres som modydelse for en betydelig lettelse af skatten på arbejde

Højere miljøskatter accepteres

Finansieringssiden af en kommende skattereform kan naturligvis komme til at antage et væld af former – og et af de mest sandsynlige scenarier er finansiering efter princippet om ”mange bække små”.

Men som det fremgår af figuren ovenfor, prioriterer Dansk Erhvervs medlemsvirksomheder således:

Færre hænder til at løfte byrden

Opsummerende og i prioriteret rækkefølge var virksomhedernes præferencer følgende:

- 63 % af virksomhederne kan i høj grad eller i nogen grad acceptere miljøafgifter til at finansiere lavere skat på arbejde.
- 47 % kan i høj eller nogen grad acceptere loft over skattefri indbetaling på

pensionsordninger med løbende udbetaling.

- 45 % kan i høj eller nogen grad acceptere øgede erhvervsskatter (fx frynsegoder).
- 29 % kan i høj eller nogen grad acceptere øgede jord/ ejendomsskatter.

Malet med bred pensel må det konstateres, at en stor andel af medlemsvirksomhederne anser miljøskatter (fx grønne afgifter, CO₂-afgifter, road pricing mv.) som et område, hvor øget beskatning kan accepteres, hvis skatten på arbejde sættes markant ned. Det må absolut siges at stemme godt overens med de aktuelle politiske trends. Igen malet med bred pensel afviser Dansk Erhvervs medlemsvirksomheder heller ikke loft over

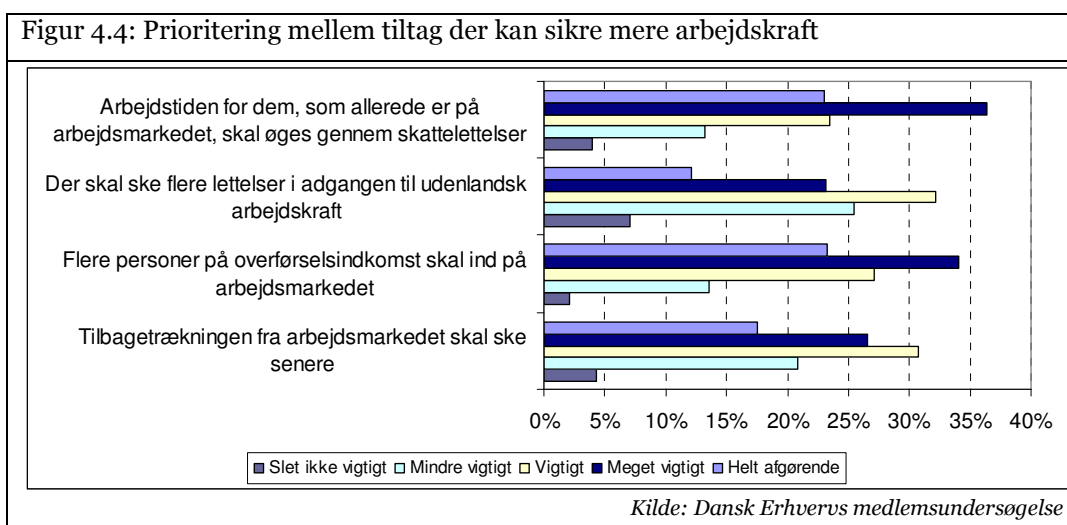
Indbetaling på pensionsordninger med løbende udbetaling som et finansieringselement i en kommende skattereform. Til gengæld afvises stigning i jord/ejendomsskatterne nærmest fuldkomment.

Sikring af arbejdskraften

Arbejdstiden
skal øges

Med den demografiske udvikling bliver der stadig færre hænder til at løfte byrderne i samfundet. Selvom fleksibiliteten på det danske arbejdsmarked er steget mærkbart gennem de seneste år, betyder det ikke, at der er plads til at se afventende til, mens arbejdsstyrken skrumper ind. I relation hertil er Arbejdskommissionen fremkommet med en række forslag til, hvordan virksomhederne fremover kan sikre tilstrækkelig arbejdskraft. Der peges groft sagt på fire tiltag, som kan sikre mere arbejdskraft. Dansk Erhverv bad i efteråret sine medlemsvirksomheder om at prioritere mellem tiltagene, jf. figur 4.4.

Figur 4.4: Prioritering mellem tiltag der kan sikre mere arbejdskraft

Helt i tråd med Skattekommissionens arbejde vægter medlemsvirksomhederne

skattelettelser på arbejde højest som et tiltag til at sikre arbejdsuddet. Således vurderer ca. 60 procent, at det er vigtigt eller helt afgørende, at arbejdstiden for dem, som allerede er på arbejdsmarkedet, skal øges gennem skattelettelser. Mere eller mindre ligeligt vurderes tiltag om at integrere flere personer på overførselsindkomst på arbejdsmarkedet med en højere tilbagetrækningsalder. Mest tilbageholdende er virksomhederne med at lette adgangen til udenlandsk arbejdskraft.

5. International prognose

Den danske vareeksport

*Solid vækst
trods
finanskrise*

Den danske vareeksport har trods et turbulent efterår haft en solid vækst i 2008. Samlet er det blevet til en fremgang i de første 11 måneder på 7,8 pct., og eksklusiv energivarer på 5,4 pct. i forhold til samme periode i 2007. Det er dog især de sidste måneder, hvor finanskrisen har buldret, at det største væksttab har været. Set over de seneste tre måneder er den samlede vareeksport blot vokset med 1,1 pct. sammenlignet med september-november i 2007. Afsætningsmulighederne på de internationale markeder er betydelig forværret og den tendens vil fortsætte i 2009. Samtidig har den lave ledighed i Danmark ført til et stigende lønpres, der i længere tid har været højere end i udlandet, uden at det har givet stigning i produktiviteten. Oven i det, er flere af Danmarks samhandelslandes valutaer deprecieret overfor den danske krone, hvilket har forværret den danske konkurrenceevne yderligere.

*Forventer
eksportvækst på
0,5 pct. i 2009*

Dansk Erhverv forventer på den baggrund, at den danske vareeksport i 2009 vil vokse med 0,5 pct.

*USA er hårdest
ramt*

Danmarks fem største eksportmarkeder er Tyskland, Sverige, Storbritannien, Norge og USA. De fem markeder aftager mere end halvdelen af den danske eksport, og den økonomiske udvikling på disse markeder er derfor af stor betydning for de danske eksportudsigter. Der har i de første 11 måneder af 2008 været fremgang på alle markederne med undtagelse af USA hvor finanskrisen har ramt hårdest. I 2009 forventes eksportvæksten at blive højest i vores nabolande mod nord; Sverige og Norge, mens eksporten til Storbritannien og USA forventes at falde. En nærmere gennemgang af de enkelte markeder findes nedenfor.

Også pæn vækst
i tjeneste-
eksporten

Den danske tjenesteeksport

Den danske tjenesteeksport udgør godt 1/4 af den samlede eksport og repræsenterer transport og forretningstjenester. I de første 3 kvartaler af 2008 eksporterede Danmark tjenester for 273 mia. DKK, hvilket svarer til en vækst på 10,7 pct. i forhold til samme periode i 2007. Væksten var primært drevet af en stigning på 12,6 pct. i posten transport, som udgør ca. 65 pct. af den samlede tjenesteeksport. Heri er søtransporten den største med en andel på 52 pct. og en vækst på 13,1 pct. I de kommende år forventes væsentligt lavere vækstrater for søtransporten.

Forventer vækst
på 1 pct.

Dansk Erhverv forventer at den samlede tjenesteeksport vil vokse 1 pct. i 2009.

Tabel 5.1: Eksportvækst

	2008	2009	2010
Vareeksport	7,5 %	0,5 %	2,0 %
Tjenesteeksport	3,5 %	1,0 %	1,5 %
Eksport i alt	6,5 %	0,6 %	1,8 %

Kilde: Danmarks Statistik samt Dansk Erhvervs egne skøn

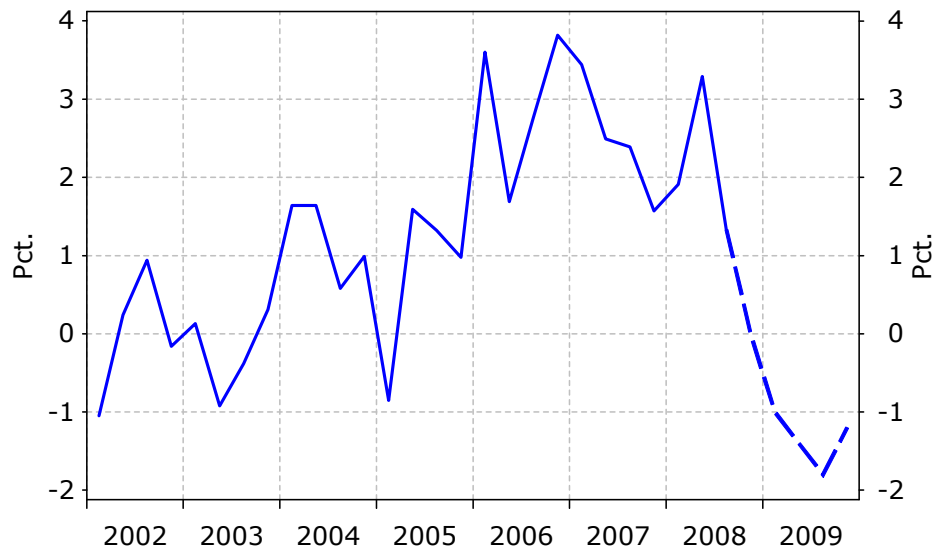
5.1 Tyskland

Økonomiske forventninger

Efter en god begyndelse på 2008 med positiv vækst, er aktiviteten faldet som konsekvens af et dæmpet privatforbrug og en forringet eksportvækst. Dansk Erhverv forventer en yderligere svækkelse af aktiviteten i 2009, da investeringer og aktiviteten blandt Tysklands vigtigste samhandelspartnere forventes at falde. Væksten i det tyske BNP forventes at lande på -0,5 pct. i 2009 for igen at blive positiv i 2010.

Tyskland i
recession i 2009

Figur 5.1: BNP-vækst

Kilde: Reuters EcoWin

Det tyske boligmarked er ikke ramt

På trods af udsigterne til en længerevarende recession ser det ikke ud til, at det tyske boligmarked vil blive ramt. Modsat de fleste andre OECD lande har Tyskland ikke været igennem et boom i boligpriserne. Det betyder, at de tyske forbrugere ikke vil blive berørt af kreditkrisen i samme omfang som mange af de forbrugere i nabolandene, som har satset på en hurtig gevinst på boligmarkedet. I takt med at inflationen vil falde, forventer Dansk Erhverv at det private forbrug vil bidrage positivt til væksten i 2009.

Til gengæld er den tyske økonomi stærkt afhængig af eksporten. Og netop to af Tysklands største samhandelspartnere; USA og Storbritannien er hårdt ramt af finanskrisen, hvilket har resulteret i aftagende eksportvækst til disse lande.

Kreditforringels er presser virksomhederne

Samtidig forventes der også et fald i byggeriet. Det er effekten af den amerikanske subprimekrise på de tyske banker, der forringer kreditmulighederne for virksomhederne, og skaber et negativt pres på investeringerne.

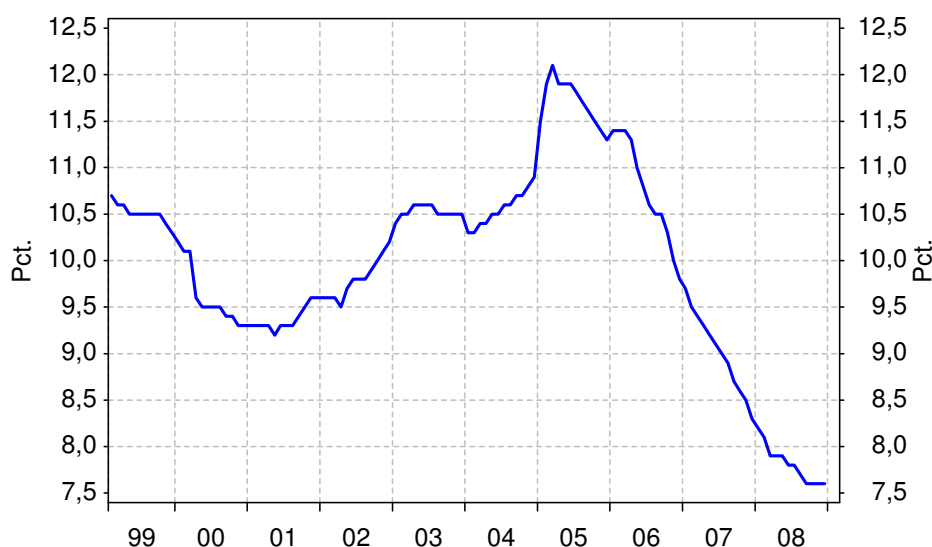
Dansk Erhverv forventer som konsekvens, at den tyske produktion vil falde mærkbart, hvilket vil være et hårdt slag for den danske eksport til industrien, der har Tyskland som sit største marked.

*Arbejdsmarkeds-
reformer har
sænket
ledigheden*

Ledigheden vil vokse igen i 2009

Til trods for de mørke udsigter for økonomien er ledigheden faldet igennem hele 2008. Tidligere har den tyske økonomi haft problemer med høj arbejdsløshed, men siden begyndelsen af 2005 er den faldet stødt. Ledigheden er faldet dels på grund af reformerne på arbejdsmarkedet, der har gjort arbejdsmarkedet mere fleksibelt, men også på grund af løntilbageholdenhed og gunstigere konjunkturer, der har ført til en stigning i arbejdskraftefterspørgslen. Med udsigt til faldende produktion i 2009 forventer Dansk Erhverv at arbejdsløsheden vil stige til omkring 9 pct. Det er primært byggeriet og industrien som vil blive ramt.

Figur 5.2: Ledigheden

Kilde: Reuters EcoWin

Politiske forventninger

Dansk Erhverv forventer, at den siddende regering vil forblive siddende frem til næste valg september 2009 på trods af interne uroligheder. Det mest sandsynlige udfald af 2009-valget er på nuværende tidspunkt en sejr til Angela Merkel, med opbakning af en mulig ny koalition.

Der forventes ikke yderligere reformer i perioden, selvom Merkel har åbnet en dør for indgreb mod Finanskrisen. En eventuel skattesænkning vil først komme efter valget.

*Dansk Erhverv
tror på Merkel*

Dansk – tysk samhandel

I 2008 forventer Dansk Erhverv, at den danske vareeksport til Tyskland vil have

*Flot
eksportvækst til
Tyskland*

en samlet vækst på 9 pct., på trods af en vækst i de første 9 måneder på 13,8 pct. Det betyder en kraftig opbremsning i eksportvæksten sidste del af året, og samtidig en nedjustering på 3,0 mia. DKK fra årets første kvartal. Dansk Erhverv forventer i 2009 et yderligere fald i eksportvæksten til Tyskland, så den lander på 3,5 pct.

Det vil især være industriprodukter og andre konjunkturfølsomme varer, som vil blive ramt af den stagnerende tyske økonomi.

*Danmark taber
markeds-andele*

Den danske andel af den tyske import har været faldende de seneste år, hvilket især kan tilskrives stigende import fra de nye EU-medlemslande og Kina. Desuden har presset på det danske arbejdsmarked gjort, at de danske virksomheder har tabt markedsandele i Tyskland, da virksomhederne har haft svært ved at tilfredsstille den stigende efterspørgsel.

*Danske
virksomheder er
underleverandører
til den tyske
industri*

Den danske vareeksport til Tyskland steg i 2007 med blot 0,3 pct. mod 6,3 pct. i 2006. I de første 9 måneder af 2008 er den pæne tyske vækst smittet af på den danske eksport som voksede med 13,8 pct. i forhold til samme periode sidste år. Væksten skyldes dels, at flere danske virksomheder er betydelige underleverandører til den tyske eksportindustri og dels en stigende energiekseport.

Den danske eksport til Tyskland består især af industrimaskiner og motorer til brug i produktionsindustrien. I de første 9 måneder af 2008 steg eksporten af *maskiner og transportmidler* med 10,4 pct. i forhold til samme periode sidste år, hvilket udgjorde 24,9 pct. af den samlede eksport til Tyskland.

*Stigende eksport
af fødevarer*

Næststørste hovedgruppe i eksporten til Tyskland er *næringsmidler og levende dyr*, der i de første 9 måneder af 2008 voksede med 17,4 pct. og udgjorde 15,2 pct. af den samlede vareeksport. Den stærkt voksende eksport er ikke kun et resultat af stigende fødevarerpriser, men også en øget eksportmængde, hvor bl.a. de økologiske varer vinder markedsandele.

Tredjestørste hovedgruppe i eksporten til Tyskland er *forarbejdede varer*, der i de første 9 måneder af 2008 voksede med 6,5 pct. og udgjorde 15,2 pct. af den samlede eksport. Eksporten af denne varegruppe er vokset siden 2004, men faldt i 2007 med 0,1 pct. Tekstiler og møbler udgør den største andel af denne hovedgruppe. Mens eksporten af møbler faldt med 8,8 pct., steg eksporten af beklædningsgenstande med 16,0 pct.

Tyskland er tekstil- industriens vigtigste marked

Den danske tekstil- og beklædningsindustri henregner omkring 80 pct. af sin omsætning til eksport, og omkring 20 pct. fra eksporten til Tyskland. Det tyske marked er derfor et enormt vigtigt marked for branchen.

Fjerdestørste hovedgruppe er *bearbejdede varer, hovedsagelig halvfabrikata*, der i de første 9 måneder af 2008 voksede med 12,0 pct., og udgjorde 14,5 pct. af den samlede eksport. *Metalvarer* er den største undergruppe, svarende til 4,0 pct. af samlede eksport. Undergruppen havde i de første 9 måneder af 2008 en vækst på 26,7 pct.

5.2. Sverige

Økonomiske forventninger

Sverige undgår recession

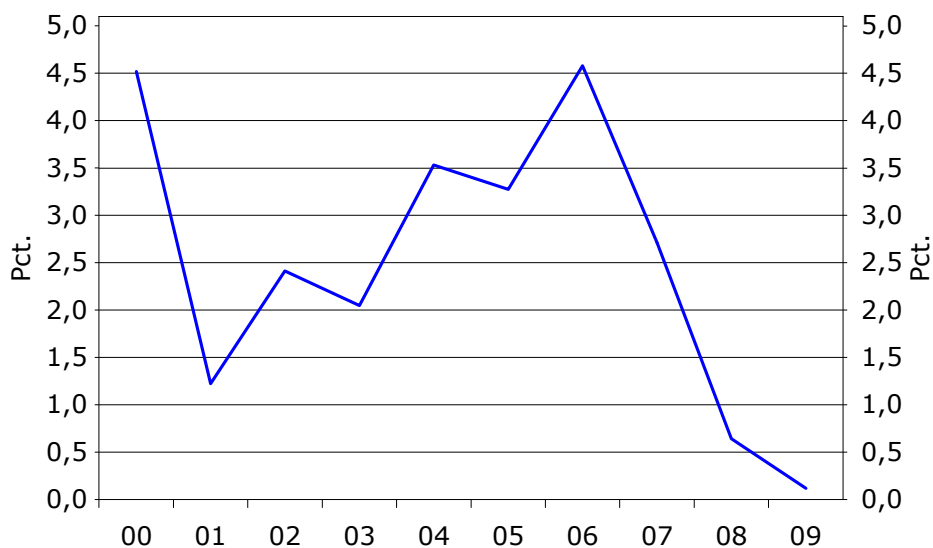
Efter en estimeret vækst i det svenske BNP på 0,7 pct. i 2008, forventer Dansk Erhverv at den svenske økonomi undgår recession med en vækst på 0,2 pct. Dermed forventes den robuste udvikling igennem flere år at bremse op, som konsekvens af den globale afmatning, et stigende indenlandsk kapacitetspres, samt et stramt lånemarked.

Alle de økonomiske parametre tegner et billede af en økonomi i opbremsning. Industrien beretter om faldende produktion og ordretilgang. Investeringerne, eksporten og forbrugernes/virksomhedernes forventninger til fremtiden er alle faldende, så finanskrisen har for alvor fat i svensk økonomi.

Skattesænkning er vil sætte gang i forbruget

På den positive side forventer Dansk Erhverv at skattesænkninger og faldende rente i løbet af 2009 vil hjælpe forbruget i gang.

Figur 5.3: BNP-vækst

Kilde: EcoWin

Nye tider for svensk økonomi

Forbruget driver væksten

Ligesom USA er den svenske økonomi drevet af et stort privatforbrug. Landet fremstår fortsat som et af de Vesteuropæiske lande, som er kommet bedst gennem den globale økonomiske krise fra 2001-2003. Det svenske privatforbrug, hvilket bidrager med ca. halvdelen af BNP, voksede i 2007 med 3,1 pct. Dansk Erhverv forventer et fald i vækstraten så den i 2008 lander på 1,9 pct. og 0,8 pct. i 2009.

Den svenske eksport

Sverige afsætter omkring 60 pct. af sine varer inden for EU, og er derfor stærkt afhængige af konjunktursituationen i resten af EU. Dette har hidtil gavnet den svenske industri, men er nu årsag til faldende vækstrater. Der kan ikke forventes eksportvækst før den finansielle situation er blevet normaliseret.

Slut med faldende ledighed

På trods af en robust økonomisk udvikling i perioden steg ledigheden alligevel fra 6,3 pct., i 2004, til 7,4 pct. i 2005. Den marginale stigning skal dog i den svenske sammenhæng tages som et positivt tegn. Faldet var nemlig forårsaget af en stigning i arbejdstimer og produktivitet. I 2007 var ledigheden helt nede på 6,1 pct. – et niveau som blev bevaret i 2008. Det er en målrettet indsats fra den svenske regering med bl.a. skattelettelser, der har skabt øget beskæftigelse. Festen er dog slut og den internationale finanskrisen vil betyde forøget arbejdsløshed i 2009. Dansk Erhverv forventer at den lander på 8,0 pct.

Ledigheden vil stige i 2009-01-12

Sverige vil få problemer med inflation

Inflationen stiger

På grund af det høje økonomiske aktivitetsniveau er den svenske inflation steget voldsomt, og forventes at lande på 3,5 pct. i 2008, hvilket er langt over Riksbankens officielle mål på 2 pct. Dansk Erhverv forventer at inflationen falder i 2009 til 2,0 pct., som konsekvens af den generelle afmatning i økonomien.

Mona Sahlin giver socialdemokraterne fremgang

Politiske forventninger

Regeringspartierne, med Frederik Reinfeldt i spidsen, har ikke haft en let tid siden de vandt valget i september 2006. Skandaler har medført at 3 ministre har forladt deres post i utide. Dertil er befolkningen i Sverige utilfredse med flere af regeringens tiltag og reformer, hvilket har fået støtten til at falde yderligere. Samtidig har oppositionen fået en stærk politisk leder i Mona Sahlin, der har givet Socialdemokraterne massiv fremgang i meningsmålingerne. Begynder regeringens politik ikke at give resultater de kommende år er det meget sandsynligt, at vi vil se et regeringsskifte ved næste valg i 2010 – hvis ikke før.

Energieksporten udgør 33 pct.

Dansk – Svensk samhandel

Dansk Erhverv forventer i 2008 en stigning i vareeksporten til Sverige på 2 pct. når man ser bort fra energiekporten. I de første 9 måneder af 2008 var der en vækst i energiekporten på mere end 50,7 pct. sammenlignet med samme periode i 2007. Dermed kom energiekporten op på at udgøre 33,1 pct. af den samlede eksport til Sverige. Det var således også energiekporten, der var hovedårsagen til, at eksportvæksten til Sverige de første 9 måneder af 2008 var 16,9 pct. Ser man bort fra energiekporten var der en vækst på 3,9 pct. der kan tilskrives en øget afsætning af mejeriprodukter, frugt og grøntsager.

Forventer eksportvækst på 5 pct.

I 2009 forventer Dansk Erhverv eksportvækst til Sverige på 5 pct.

Eksporten til Sverige steg i 2007 med 5,2 pct. hvilket er en svag vækst i forhold til årene før. I 2005 og 2006 steg eksporten således med henholdsvis 13,9 pct. og 16,6 pct.

Den høje oliepris har tredoblet eksporten

Den absolutte sværvægter i dansk eksport til Sverige er råolieeksporten. Den udgjorde 33,1 pct. af den samlede eksport til Sverige i de første 9 måneder af 2008, svarende til DKK 22,2 mia. Væksten i olieeksporten er mere end tredoblet siden 2002, og bidrog med 13,0 pct. af væksten i de første 9 måneder af 2008. Den positive udvikling skyldes dog prisstigningerne på olie og ikke den faktiske

eksporterede mængde, som reelt er faldet. Det betyder også at vi i næste kvartal vil se effekten af olieprisfaldet.

Eksporten af forarbejdede varer vil falde i 2009

Maskiner og transportmidler er den næststørste hovedgruppe i den danske vareeksport og udgjorde i 2008 14,9 pct. af den samlede eksport og havde en vækst på 0,6 pct. Dansk Erhverv forventer negativ vækst i resten af 2008 på omkring 3,5 pct., som følge af den globale afmatning som også har ramt Sverige.

Den tredjestørste hovedgruppe i eksporten til Sverige er forarbejdede varer, der i de første ni måneder af 2008 udgjorde 16,2 pct. af den samlede eksport. Salget af denne varegruppe er vokset jævnt siden 2004 og igen i de første 9 måneder af 2008 med 3,8 pct. Eksporten består primært af beklædning, møbler og div. forarbejdede varer. Dansk Erhverv forventer at hovedgruppen vil opleve negativ vækst på op imod 10 pct. i 2009, som konsekvens af det aftagende svenske forbrug.

5.3 Storbritannien

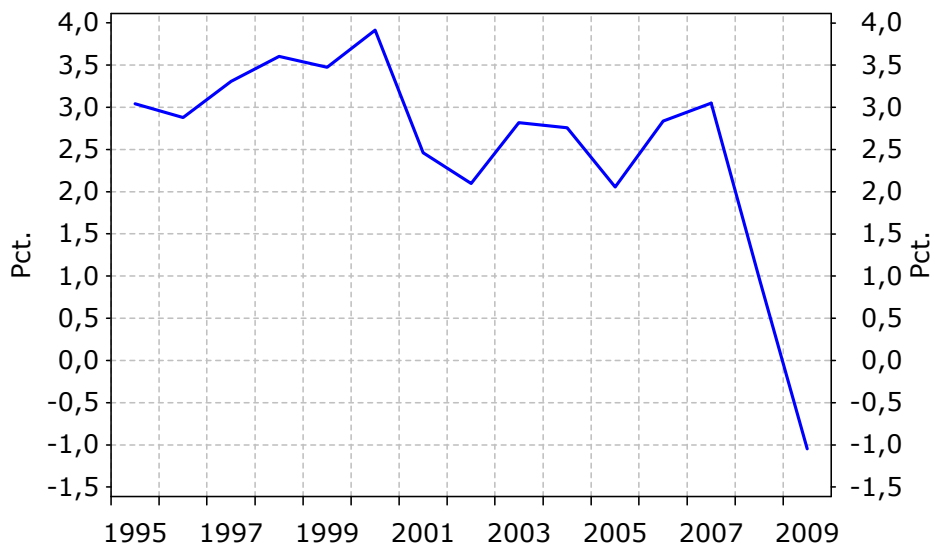
Økonomiske forventninger

Storbritannien i recession i 2009

I 2009 forventer Dansk Erhverv recession i Storbritannien med en negativ vækst på 1,0 pct. efter en vækst i 2008 på 0,8 pct. Den dystre prognose er resultat af en boligkrise af historiske dimensioner, samt den globale finansielle krise. Det britisk boligsalg er på laveste niveau i et halvt århundrede og intet tyder på, at bunden er nået. Samtidig har bankerne strammet kreditgivningen, hvilket har ramt industrien og den finansielle sektor. Alt sammen er med til at påvirke det britiske forbrug og derved den økonomiske vækst negativt.

Briterne er hårdt ramt af finanskrisen

Figur 5.4: BNP-vækst

Kilde: Reuters EcoWin

Boligmarkedet er kollapsed

Privatforbruget har i høj grad været drevet af eksplosivt stigende huspriser og stigende låntagning. Husholdningernes gæld er steget fra omkring 100 pct. af disponibel indkomst i 1997 til 160 pct. i 2006, og det har givet problemer nu hvor huspriserne rasler ned.

Svage vækstdata fra industrien har været med til at svække håbet om, at et stigende industrielt output vil kunne virke som stødpude for det faldende indenlandske forbrug, der har været drivkraften i den britiske vækst de sidste mange år.

Den "syge mand" er tilbage

I 1980'erne blev Storbritannien kendt som "Europas syge mand", berygtet for voldsomme sving i vækst og inflation, og en meget aggressiv fagbevægelse. Siden hen er fagbevægelsen blevet tæmmet, de finansielle markeder liberaliseret, og en mængde statsejede virksomheder privatiseret. Væksten fik tag i den britiske økonomi og holdt ved helt frem til 2007, hvor to økonomiske bobler bristede, boligboblen og kreditboblen.

Inflationen er endelig på vej ned

Forbrugerpriserne er accelereret i 2008 med sit toppunkt i september på 5,2 pct., langt over Bank of Englands mål på 2 pct. Det har primært været de stigende fødevarer- og energipriser som har trukket udviklingen i den forkerte retning, mens lønstigninger, trods faldende arbejdsløshed, har været moderate. Inflationen er

derfor også på vej ned i takt med, at især energipriserne falder. Dansk Erhverv forventer en inflation i Storbritannien på 1,8 pct. i 2009.

Politiske forventninger

De konservative står til sejr ved næste valg

Regeringen med Gordon Brown i spidsen står over for sin største udfordring siden Labours regeringsovertagelse i 1997. Til trods for stigende støtte i befolkningen er det først nu at de realøkonomiske effekter af finanskrisen rigtig slår igennem på den enkelte borger, og først nu at de retter deres opmærksomhed mod den stigende ubalance i økonomien og Browns tvivlsomme postulat om, at Storbritannien er bedre rustet til at modstå finanskrisen end de fleste. Der spekuleres i et valg her i 2009, men Dansk Erhverv forventer først et valg til maj 2010 hvor det konservative parti er en sandsynlig vinder.

Dansk – Britisk samhandel

Energieksporten bærer væksten

Efter et fald i 2007 på 6,9 pct. er vareeksporten, i de første 9 måneder af 2008, steget med 8,9 pct. Dansk Erhverv forventer at eksportvæksten til Storbritannien lander på 5 pct. Det er den store andel af energi som Danmark eksporterer til Storbritannien som bærer væksten. Energien udgør 17,7 pct. af den samlede eksport, og har haft en vækst i den første halvdel af året på 25,9 pct.

Hvis man ser bort fra energien forventer Dansk Erhverv et lille fald i eksporten på 1 pct. i 2008, hvilket hovedsagligt skyldes den svækkede britiske økonomi.

Storbritannien er det 3. største aftagerland

Dansk eksport til Storbritannien er vokset 67,6 pct. de sidste 11 år, svarende til en gennemsnitlig årlig vækst på 4,8 pct. I den tid har eksporten været stort set konstant voksende. Storbritannien er den 3. største aftager af danske varer, og udviklingen på de engelske markeder har derfor relativt stor indflydelse på den danske økonomi.

Den største hovedgruppe i dansk eksport til Storbritannien er næringsmidler og levende dyr. Denne gruppe udgør 24,6 pct. af den samlede eksport i de første 9 måneder af 2008, hvilket repræsenterer en vækst på 3,8 pct. sammenlignet med samme periode i 2007. I 2008 forventer Dansk Erhverv at væksten lander på 3 pct. Største undergruppe er *kød og kødvarer*, der udgør 12,9 pct. af den samlede eksport, og har haft en vækst på 3,8 pct. i de første 9 måneder af 2008. Kød og kødvarer dækker hovedsageligt over dansk eksport af svinekød og bacon.

Næststørste hovedgruppe i eksporten fra Danmark til Storbritannien er maskiner og transportmidler som udgør 22,5 pct. og har haft en vækst på 18,2 pct. Det er specielt eksporten af kraftmaskiner og motorer der bidrager til væksten med en vækst på 90,7 pct. Undergruppen udgør 4,4 pct. af den samlede eksport.

De forarbejdede varer går svære tider i møde

Den tredjestørste hovedgruppe i eksporten af danske varer til Storbritannien er forarbejdede varer. Denne hovedgruppe udgør 13,2 pct. af den samlede eksport, og har haft en negativ vækst på 3,0 pct. i første halvdel af 2008 efter et fald i 2007 på 6,2 pct.. I 2008 forventer Dansk Erhverv at eksporten af forarbejdede varer til Storbritannien vil falde yderligere, så årets resultat bliver en negativ vækst på 5 pct., som resultat af det aftagende private forbrug.

5.4 Norge

De økonomiske forventninger

Norge bevæger sig på grænsen af recession

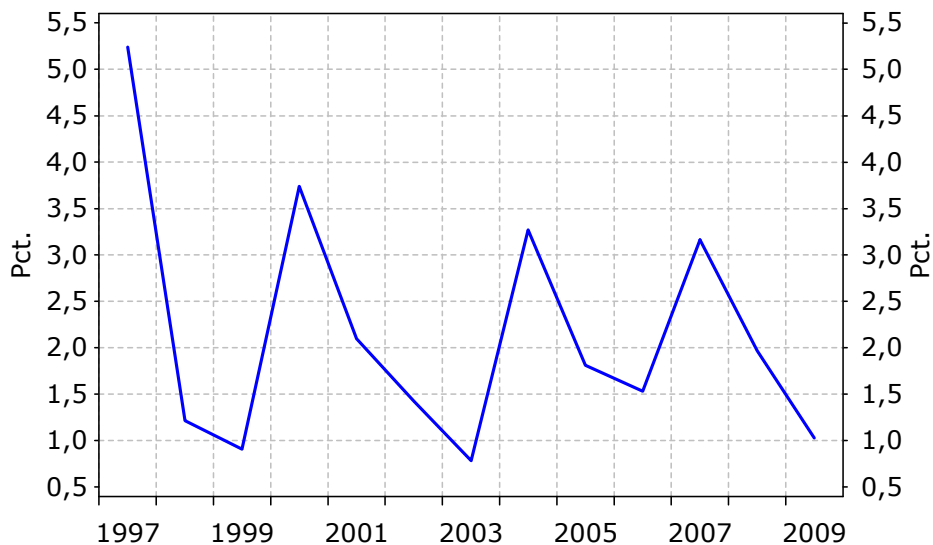
Det norske bruttonationalprodukt BNP estimeres til i 2008 at vokse med 1,8 pct. Dansk Erhverv forventer, at den norske økonomi vil bevæge sig på grænsen af recession i 2009, for igen at vokse i 2010. Det har primært været det private forbrug, som har skabt væksten i den norske økonomi de seneste år, men synes nu at moderere sig, som følge af stigende låneomkostninger, faldende huspriser og høj inflation sammenlignet med nabolandene synes forbruget nu at moderere sig. Konkurrenceevnen bliver for Norge den helt store udfordring den kommende tid. I og med at den økonomiske vækst har været langt stærkere end den har været hos de europæiske konkurrenter, er pris og lønningsniveauet steget tilsvarende meget. Det er dog delvist blevet udlignet af valutakursfald over for euroen, men har stadig svækket konkurrenceevnen over for vigtige handelspartnere som Sverige og Storbritannien .

Valutakursfald har delvist udlignet lønstigningerne

Den norske økonomi har budt på flotte vækstrater, lav inflation og stigende beskæftigelse siden 2003. Den netop afsluttede højkonjunktur er den længste periode med uafbrudt vækst siden det kvartalsvise nationalregnskab indførtes i 1978. På trods af konjunkturudsving har norsk økonomi de seneste 15 år set høje vækstrater, og i den seneste højkonjunktur har der indtil videre været gennemsnitlige vækstrater på omkring 4 pct. årligt.

Den norske vækst har ligget højt de seneste år

Figur 5.5: BNP-vækst

Kilde: Reuters EcoWin

Norge kæmper fortsat med inflation

Under denne højkonjunktur har Norge oplevet stadig stigende beskæftigelse og faldende arbejdsløshed. Dansk Erhverv vurderer, at arbejdsløshedsraten i 2008 vil falde til omkring 1,8 pct. for igen at stige i 2009 til omkring 3,5 pct. Det norske arbejdsmarked har den sidste årrække været karakteriseret ved en lav arbejdsløshed omkring 4,0 pct., med laveste niveau i 2007 på 2,5 pct. Den lave ledighed har skabt lønpres, og inflationen i 2008 forventes at blive 3,8 pct., mens den i 2009 forventes at lande på 2,4 pct.

10. største olieeksportør i verden

Olieeventyret

Omkring 1990 begyndte de høje oliepriser at give Norge massive overskud på betalingsbalancen. Norge som rangerer blandt de 10 største olieeksportører, med en produktion på omkring 3,2 mio. tønder råolie dagligt, har haft stor gevinst af den store efterspørgsel. Det er derfor ikke underligt, at nyheder om offshore industrien i vidt omfang havner på forsiderne af de norske aviser. Ikke mindst fordi olieeksporten er fundamentet for Norges rekordvækst, men også fordi den høje vækst skaber angst for overophedning af økonomien hos den enkelte nordmand.

Norge CO₂-neutralt i 2030

For at undgå overophedning af økonomien har Norge oprettet Statens pensionsfond, som har til formål at forvalte de mange milliarder. Fonden investerer i udenlandske værdipapirer og til tider offentlige projekter, bl.a. et stort energiprojekt som skal gøre Norge CO₂-neutralt.

Stort energiprojekt

Dette meget ambitiøse projekt går ud på at gøre Norge CO₂-neutralt i 2030, og følges med stor interesse af mange danske virksomheder. På finansloven 2009 er alene 280 mio. DKK afsat til forskning i vedvarende energi og CO₂-reduktion. Beløbet forventes at stige til 560 mio. DKK i 2010. Foruden dette er 140 mio. DKK afsat til udvikling af offshore vindmøller og andre nye teknologier, mens mange andre undergrupper har fået et stort tilskud for at komme CO₂ udledningen til livs. Projektet er meget ambitiøst og vil kræve international ekspertise for at nå i mål. Dansk Erhverv vurderer det som en god mulighed for danske virksomheder med kompetencer indenfor feltet. Specielt på havvindmølleområdet og i gassektoren er der kraftig vækst, og de vurderes som gode eksportområder. Ligeledes er der gode muligheder for leverandører af energirigtige løsninger til offshore industrien, som er en af de store forureningskilder der skal nedbringes.

Store muligheder for danske virksomheder

Dansk – Norsk samhandel

Danmarks vareeksport til Norge steg i de første 9 måneder af 2008 13,8 pct. Dansk Erhverv forventer fortsat vækst i eksporten i resten af 2008, omend lidt lavere, da det private forbrug forventes at falde. Samlet ventes væksten i eksporten til Norge at lande på 7 pct.

Pæn vækst i den danske vareeksport til Norge

I 2009 forventer Dansk Erhverv en vækst i eksporten til Norge på 5,5 pct.

Den danske eksport til Norge er vokset 65,7 pct. de sidste 10 år, svarende til en gennemsnitlig årlig vækst på 5,8 pct.. Norge er dermed den 4. største aftager af danske varer og har dermed overhalet USA.

Den største hovedgruppe i eksporten fra Danmark til Norge er *maskiner og transportmidler*, der udgør 29,5 pct. af den samlede eksport og har haft en vækst på 23,6 pct. i de første 9 måneder af 2008. I 2007 oplevede denne varegruppe en stigning på 13,3 pct. som følge af de gode norske konjunkturer. Dansk Erhverv forventer fortsat høj omend faldende vækst i eksporten af maskiner og transportmidler i resten af 2008, bl.a. som følge af de store investeringer Norge har planlagt for at nå de opsatte miljømål. Dertil er Danmark storeeksportør til den norske offshore sektor, der er i fortsat udvikling.

Danmark er storleverandør til den norske offshore sektor

Det private

forbrug vil falde

Den næststørste hovedgruppe i den danske eksport til Norge er *forarbejdede varer*. Denne gruppe udgør 26,2 pct. af den samlede eksport og er vokset 12,1 pct. i de første 9 måneder af 2008. I resten af 2008 forventer Dansk Erhverv en beskeden vækst i denne varegruppe på 2-3 pct. Største undergruppe er *diverse forarbejdede varer*, der udgør 8,7 pct. af den samlede eksport og udgør en stor vifte af produkter fra optiske medier (CD og DVD) til plastikposer, altså primært varer til detailsektoren. Den næststørste undergruppe er *møbler* med en andel på 7,6 pct. af den samlede eksport til Norge. Det er hovedsageligt møbler af træ der eksporteres til Norge. Der er dog i begge sektorer udsigt til fald eftersom det private forbrug er faldende.

Den 3. største hovedgruppe i eksporten af danske varer til Norge er *bearbejdede varer, hovedsageligt halvfabrikata*. Denne hovedgruppe udgør 15,5 pct. af den samlede eksport, og har haft en vækst på 16,3 pct. i de første 9 måneder af 2008. I resten af 2008 forventer Dansk Erhverv en noget mindre stigning i eksporten af bearbejdede varer på 10 pct.

5.5 USA

Økonomiske forventninger

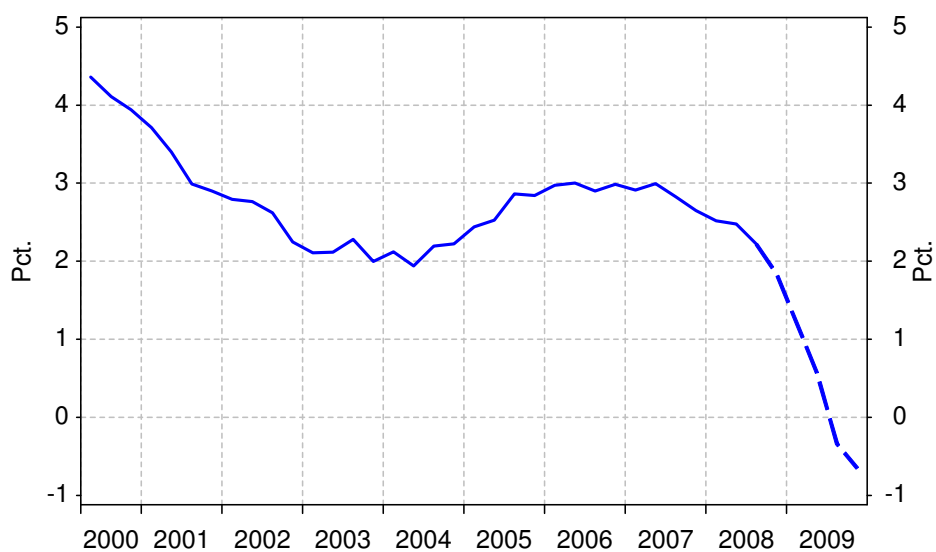
USA går ind i et mørkt 2009

Dansk Erhverv forventer at USA's BNP-vækst lander på 1,3 pct. i 2008, mens USA i 2009 går en langt sværere tid i møde. Finanskrisen har forstærket en allerede aftagende vækst, så Dansk Erhverv forventer i 2009 en negativ vækst på 1,1 pct.

Væksten er helt i bund

Væksten i privatforbruget er netop nu den laveste i 17 år, og privatforbruget som står for to tredjedele af den samlede økonomi er raslet ned.

Figur 5.6: BNP-vækst

Kilde: Reuters EcoWin

*Forbrugsvarer
rammes hårdest*

Detailsalget er hårdt ramt og de seneste tal for USA's detailsalg viser et fald på 0,1 pct. i juli. Den kraftige opbremsning rammer specielt efterspørgslen efter køretøjer, møbler og husholdningsapparater. De to sidste understreger nedturen på boligmarkedet og Dansk Erhverv forventer ikke nogen ændringer i det billede før 2010. At det allerede er smittet af på den danske eksport ses på møbeleksporten, der faldt 27 pct. i 2007.

*Dollarkursen
giver forbedret
konkurrenceevne*

Til gengæld vil den forbedrede konkurrenceevne, som følge af den lave dollarkurs, give øget eksportvækst og understøtte den samlede økonomi. De første positive tegn fra den amerikanske eksport viste sig i juni da eksporten voksede med 4 pct., hvilket er den største vækst siden februar 2004.

Voksende ledighed

*Ledigheden
vokser*

Den amerikanske ledighed voksede i december til 7,2 pct. – det højeste siden 1945. En understregning af, at de amerikanske virksomheder trimmer deres arbejdsstyrke for at takle nedturen.

Til trods for de dårlige ledighedstal er udviklingen, set i forhold til tidligere recessioner, ikke urovækkende og giver ikke anledning til yderligere frygt for nedtur i økonomien.

Figur 5.7: Ledigheden

Højeste ledighed siden 1945

Kilde: Reuters EcoWin

Dansk eksport er godt rustet

Til trods for den økonomiske krise i USA står dansk eksport bedre rustet end mange af vores konkurrenter. Det er specielt lande som eksporterer til den amerikanske forbruger, der rammes af den faldende indenlandske efterspørgsel. Den danske eksport havde således også et relativt godt år i 2007 til trods for dollarfald og lav vækst.

Dansk Erhverv nedjusterer forventningerne

På baggrund af denne udvikling var Dansk Erhvervs forventninger til vareeksporten derfor kun reduceret til et fald på et par procent. Desværre viser tallene fra de første 9 måneder af 2008 en eksportudvikling der er meget dårligere end forventet. Det betyder at Dansk Erhverv nedjusterer forventningerne til eksporten til et fald på 12,5 pct.

Danmarks eksport består i stort omfang af vindmøller og medicin, der begge har oplevet et markant fald i 2008. Dansk Erhverv forventer dog at udviklingen vil vende i 2009 hvor vi igen vil se positive vækstrater for dansk eksport. Danmarks eksport er perspektivrig og flere danske virksomheder er i front indenfor områder, der passer til det ændrede amerikanske forbrugsmønster.

Dollarfald svækker eksporten

Eksporten til USA er i frit fald

Den amerikanske dollar er faldet i kurs overfor euro og dermed den danske krone. Dette har forværret danske eksportørers konkurrenceevne og er en af årsagerne til

at eksporten nu falder.

Dansk – amerikansk samhandel

Maskiner og transportmidler er største hovedgruppe

Eksporten til USA udgøres primært af industrieksporten, der dækker over noget så forskelligt som produktionsudstyr som vindmøller, medicinske produkter og høreapparater. I de første 9 måneder af 2008 faldt eksporten med 10,4 pct.

I 2009 forventer Dansk Erhverv en negativ vækst i eksporten til USA på 2 pct.

Stor aftale til Vestas

Den største hovedgruppe i den danske eksport til USA er *maskiner og transportmidler*, der udgør 43,0 pct. af den samlede eksport. Hovedgruppen faldt 8,9 pct. i de første 9 måneder af 2008 sammenlignet med samme periode sidste år. Største undergruppe er *kraftmaskiner og motorer*, der udgør en andel på 19,7 pct. af den samlede eksport. Eksporten af *elektriske generatorsæt* til brug i vindmølleindustrien udgør mere end 70 pct. af eksporten af *kraftmaskiner og motorer*.

Efter flere år med kraftig vækst er eksporten af *kraftmaskiner og motorer* dog faldet med 21,8 pct. i de første 9 måneder af 2008 sammenlignet med samme periode året før. Faldet skal tilskrives en mindre afsætning af vindmøller i de første 9 måneder. Der er dog gode nyheder for industrien, da den danske vindmølleproducent Vestas har lavet en større aftale på i alt 303 vindmøller, svarende til 500 MW, til levering i løbet af 2009, 2010 og 2011.

De fleste varegrupper går tilbage

Anden største hovedgruppe er *kemikalier og kemiske produkter* med en andel på 24,4 pct. Eksporten af *kemikalier og kemiske produkter* er i de første 9 måneder af 2008 faldet med 5,3 pct. Faldet skyldtes især et fald i eksporten af *medicinske og pharmaceutiske produkter*, som udgør 19,7 pct. af den samlede eksport, herunder en tilbagegang i salget af lægemidler pakket til detailhandlen.

Tredjestørste hovedgruppe er *forarbejdede varer*, der hovedsageligt dækker over *diverse forarbejdede varer*, herunder *høreapparater og andre ortopædiske artikler*. Hovedgruppen udgør 14,6 pct. og har haft en negativ vækst på 10,0 pct.

Også kød og møbler har oplevet tilbagegang på det amerikanske marked, mens elektriske maskiner og metalvarer har haft positiv vækst i de første 9 måneder af 2008.

